

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ

«ΑΝΘΙΜΟΣ ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ
ΔΙΑΚΩΜΩΔΟΥΜΕΝΟΣ»

ΕΝΑ ΑΓΝΩΣΤΟ ΛΗΣΟΥΡΙΩΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ

ΑΝΑΤΥΠΟ

ΑΠΟ ΤΟΝ 9^Ο ΤΟΜΟ ΤΩΝ «ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ»,
ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ
ΑΠΟ ΤΟ 1976 ΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ
2003

«ΑΝΘΙΜΟΣ ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ ΔΙΑΚΩΜΩΔΟΥΜΕΝΟΣ»¹:

ΕΝΑ ΑΓΝΩΣΤΟ ΛΗΞΟΥΡΙΩΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ

Στον Σπύρο Ευαγγελάτο

Το καλοκαίρι του 1999, ακολουθώντας τα βήματα του καθηγητή κ. Σπύρου Ευαγγελάτου², η γράφουσα εντόπισε στο Αρχείο Τυπάλδων-Ιακωβάτων στο Ληξούρι, χειρόγραφο με μικρή άτιτλη και αχρονολόγητη κωμωδία, έργο ανώνυμου συγγραφέα που επιγράφεται απλώς *Κομοδία*³. Το χειρόγραφο, διαστάσεων 22 × 15,3 εκ. βρίσκεται στο φάκελο 152 του Αρχείου με ένδειξη X152 ε. Αποτελείται από εννέα (9) λυτά φύλλα, οκτώ (8) από τα οποία αριθμούνται.

Το χειρόγραφο έχει ήδη τύχει λεπτομερούς μελέτης, τα πρώτα αποτελέσματα της οποίας δημοσιεύτηκαν στον τιμητικό τόμο για τον Σπύρο Ευαγγελάτο «Δάφνη»⁴. Στο δημοσίευμα εκείνο περιελήφθησαν:

1. Ο τίτλος είναι φανταστικός. Έχει επινοηθεί από τη γράφουσα για να δοθεί ένας τίτλος στην ανώνυμη κωμωδία.

2. Στο έργο του: *Ιστορία του θεάτρου εν Κεφαλληνία: 1600-1900: Διατριβή επί διδακτορία, Πανεπιστήμιον Αθηνών*, εν Αθήναις 1970, ο καθηγητής κ. Σπύρος Ευαγγελάτος αναφέρει ότι το 1965 εντόπισε στην αδιεργάστη τότε Ιακωβάτειο Βιβλιοθήκη Ληξουρίου δύο κιβώτια με διάφορα φυλλάδια σε διαλογική μορφή (βλ. *όπ. παρ.*, σελ. 9), πληροφορία που κίνησε το ενδιαφέρον της γράφουσας να ερευνήσει τη βιβλιοθήκη αυτή, στα πλαίσια μιας ευρύτερης έρευνας της για τη σύνταξη βιβλιογραφίας μονόπρακτων έργων του 19ου αιώνα.

3. Το έργο αρχικά εντοπίστηκε από τον καθηγητή πρωτοπρεσβύτερο κ. Γεώργιο Μεταλληνό, ο οποίος με τη βοήθεια της φιλόλογου Βαρβάρας Καλογεροπούλου-Μεταλληνού το καλοκαίρι του 1965 ταξινόμησε και κατέγραψε στην Ιακωβάτειο Βιβλιοθήκη Ληξουρίου το Αρχείο Τυπάλδων-Ιακωβάτων, που επί χρόνια, μετά τον καταστρεπτικό σεισμό του 1953, παρέμενε αταξινόμητο, τοποθετημένο σε κιβώτια, μέχρι την αποπεράτωση της αναστήλωσης του κτηρίου της Βιβλιοθήκης. Για το περιεχόμενό του βλ. ΜΠΟΝΗΣ ΚΩΝΣΤ., *Αρχαίοι σύμμοικτα: Τακτοποίησις και μελέτη του Αρχείου των οίκων Τυπάλδων-Ιακωβάτων εν Ληξουρίω της νήσου Κεφαλληνίας*, Εθνικών Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Αθήναι 1970, σελ. 75 (*Επετηρίς Επιστημονικών Ερευνών Πανεπιστημίου Αθηνών*, τόμ. Β', 1970, σ. 553-627). Για το έργο βλ. *όπ. παρ.*, σελ. 57 (609).

4. ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ, 'Ένα άγνωστο ληξουριώτικο θεατρικό χειρόγραφο: Μία πρώτη προσέγγιση, στη: *Δάφνη*, τιμητικό τόμο για τον Σπύρο Α. Ευαγγελάτο, Εργο, Αθήνα 2001 (*Παράβασις*, - Μελετήματα, 1), σελ. 343-356. Στο εξής Σ.-Β. Χ.

α) Η περιγραφή του χειρογράφου, β) το περιεχόμενό του, γ) αναλυτικά η υπόθεση του έργου, δ) τα ιστορικά στοιχεία για τα πρόσωπα του έργου, ε) η πιθανή χρονολόγηση του χειρογράφου, στ) τα πρώτα συμπεράσματα για το πρόσωπο του συγγραφέα και ζ) μία πρώτη αξιολόγηση του ευρήματος⁵.

Στον παρόντα τόμο δημοσιεύεται το κείμενο του έργου στην πρωτότυπη μορφή του και στην ορθογραφημένη μεταγραφή του και ακολουθεί φιλολογικός σχολιασμός του κειμένου.

Το έργο, γραμμένο σε φωνητική γραφή, αποτελείται από μία πράξη χωρισμένη σε πέντε σκηνές και έναν έμμετρο επίλογο 140 στίχων. Πρόκειται για καυστική σάτιρα κατά του αναγνώστη Απόστολου Μαζαράκη (1800-1868)⁶, μετέπειτα Άνθιμου Μαζαράκη, μητροπολίτη Σελευκείας ο οποίος ελέγχεται για αμάθεια και ανοησία, για έπαρση, φιλοπρωτεία και φιλαυτία.

Η λογοτεχνική και η θεατρική αξία του έργου είναι περιορισμένη. Ο συγγραφέας του δεν είχε τη δύναμη, ούτε ίσως την πρόθεση να γράψει ένα έργο μεγάλης έμπνευσης. Αντικειμενικός σκοπός του ήταν μόνο η στηλίτευση του Άνθιμου Μαζαράκη. Σε πρώτο λοιπόν επίπεδο πρόκειται για θεατρική και ποιητική σάτιρα κατά συγκεκριμένου ζώντος προσώπου, σύγχρονου του συγγραφέα και σε δεύτερο επίπεδο για γλωσσική σάτιρα, μία κωμωδία γλωσσικής ασυνεννοησίας πάνω στην οποία στηρίζεται η διακωμώδηση του συγκεκριμένου προσώπου.

Παρ' όλα αυτά το έργο κρίνεται σημαντικό για τους παρακάτω λόγους:

α) Αποτελεί ιστορική πηγή για το πρόσωπο του Άνθιμου Μαζαράκη⁷ για τον οποίο τα υπάρχοντα βιογραφικά δεδομένα είναι περιορισμένα. Παρέχει τη δυνατότητα διασταύρωσης των μέχρι τώρα δημοσιευμένων βιογραφικών στοιχείων του με αυτά που πηγάζουν από το έργο, αλλά και εμπλουτίζει τις ήδη γνωστές πληροφορίες με νέες, αποκαλύπτοντας πτυχές του χαρακτήρα του Μαζαράκη, καθώς και την ενασχόλησή του με την ποίηση, γεγονός που δεν μνημονεύεται μέχρι σήμερα σε καμμία βιογραφία του.

β) Προστίθεται στην ελληνική κωμωδιογραφία του 19ου αιώνα και ειδικότερα στη μετεπαναστατική ελληνική δραματολογία ένα ακόμη άγνωστο σατιρικό έργο.

Ειδικότερα:

5. Με την ευκαιρία θέλω ακόμη μια φορά να ευχαριστήσω τον καθηγητή κ. Γεώργιο Μοσχόπουλο που βοήθησε και κατεύθυνε την έρευνά μου στο Ιστορικό Αρχείο Κεφαλληνίας, ιδιαίτερα για τον εντοπισμό στοιχείων σχετικών με τα πρόσωπα της οικογένειας του Άνθιμου Μαζαράκη. Επίσης τον Διευθυντή της Ιακωβάτειου Βιβλιοθήκης κ. Βασίλη Λουκέρη για την αμέριστη βοήθειά του σε όλες μου τις αναζητήσεις.

6. Σ.-Β. Χ., *όπ. παρ.*, σελ. 351-352. Ιδιαίτερα σημ. αρ. 66.

7. *Όπ. παρ.*

γ) Η πιθανή χρονολόγησή του μεταξύ 1831-1836 το κατατάσσει δεύτερο κατά σειρά, μετά την τραγωδία του Ανδρέα Λασκαράτου «Η πτώσις της Τριιάδος» (1826)⁸, θεατρικό κείμενο το οποίο εμπλουτίζεται η κεφαλονίτικη δραματολογία της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου και τρίτο ή τέταρτο στην επτανησιακή δραματολογία του 19ου αιώνα μετά το «Βασιλικό» (1829/1830) του Αντ. Μάτεση⁹ και την «Κακάβα» (1834) του Ν. Β. Καρατζά.

δ) Ως σάτιρα κατά συγκεκριμένου προσώπου αποτελεί ένα ακόμη κείμενο στη σειρά των θεατρικών έργων, που έχουν προηγηθεί ήδη από τον 18ο αιώνα, με αντικείμενο τη διακωμώδηση ζώντων προσώπων σύγχρονων με τους συγγραφείς (βλ. «Αυξεντιανός μετανοημένος»¹⁰ 1750, «Κωμωδία των αληθών συμβάντων»¹¹ 1755/1756, «Αλεξανδροδόδας ο ασυνείδητος»¹² 1785, «Χάσης»¹³ 1790), δεύτερο στην επτανησιακή δραματολογία στο είδος του μετά το «Χάση» (1790) του Δημ. Γουζέλη και τρίτο, μετά τον «Αυξεντιανό τον μετανοημένο» και την «Κωμωδία των αληθών συμβάντων», θεατρικό έργο, όπου το σατιριζόμενο πρόσωπο είναι ιερωμένος.

ε) Ως γλωσσική σάτιρα, παρά το γεγονός ότι η σημασία της, ως προς την οπτική αυτή γωνία είναι περιορισμένη, λόγω της αδύναμης θεατρικής γραφίδος του συγγραφέα, που δεν κατόρθωσε να επεκτείνει και να εμπλουτίσει το κείμενό του με περισσότερο στοιχεία γλωσσικής ασυνενοησίας ώστε να το καταστήσει πιο ευτράπελο, το έργο μπορεί να τοποθετηθεί στη χορεία των θεατρικών έργων της ελληνικής κωμωδιογραφίας του 19ου αιώνα με αντικείμενο τη γλωσσική σάτιρα¹⁴ ανάμεσα

8. Πρόκειται για πρωτόλειο ημιτέλες έργο του Ανδρέα Λασκαράτου από το οποίο είναι γνωστά μόνο μερικά αποσπάσματα (243 στίχοι). Βλ. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΣ ΣΠΥΡΟΣ, *όπ. παρ.*, σελ. 145-146.

9. ΜΑΤΕΣΙΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ, *Ο βασιλικός*, εισαγωγή Αγγελου Τερζάκη, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1991. Βλ. επίσης ΣΠΑΘΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, «Ο βασιλικός» του Α. Μάτεσι στο εύφορο χώμα του Διαφωτισμού, *Ο Πολίτης*, αρ. 100, Αυγ. 1989. Για τον Αντ. Μάτεσι βλ. επίσης το αφιέρωμα του περιοδικού *Ελληνική Δημιουργία*, τόμ. 10, αρ. 108, 1 Αυγ. 1952 και ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ-ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ ΓΑΥΚΕΡΙΑ, *Αντ. Μάτεσι έργα έμμετρα και πεζά*, Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων, Αθήνα 1968.

10. Βλ. ΣΚΟΥΒΑΡΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ, *Στηλιτευτικά κείμενα του ΙΗ' αιώνα κατά των Αναβαπτιστών*, *Byzantinisch Neugriechische Jahrbücher*, τόμ. 20, 1970, σσ. 50-227 ιδιαίτερα σσ. 137-142. Αναλυτική περιγραφή του έργου από τον Ιωσήφ Βιβιάκη στα *Πρακτικά του Α' Πανελληνίου Θεατρολογικού Συνεδρίου, Τμήμα Θεατρικών Σπουδών*, Εργο, Αθήνα 2002, σελ. 69-80.

11. ΣΚΟΥΒΑΡΑΣ Ε., *όπ. παρ.*, σελ. 143-144.

12. ΣΟΥΤΣΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Αλεξανδροδόδας ο ασυνείδητος*, σχολιασμένη έκδοση και συνοδευτική μελέτη «Φαναριώτικη κοινωνία και σάτιρα» Δημήτρης Σπάθης, εκδ. Κέδρος, 1995.

13. ΓΟΥΖΕΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Ο Χάσης: Το τζάκιμα και το φτιάξιμον*, κριτική έκδοση Ζήσιμος Χ. Συνοδινός, εκδ. Ωκεανίδα, Αθήνα 1997.

14. ΠΟΥΧΝΕΡ ΒΑΑΤΕΡ, *Η γλωσσική σάτιρα στην ελληνική κωμωδία του 19ου αιώνα: Γλωσσοκεντρικές στρατηγικές του γέλιου από τα «Καρακιστικά» ως τον Καραγκιόζη*, εκδ. Πατάκης, Αθήνα 2001.

στα «Κορακιστικά»¹⁵ (1813) και τη «Βαβυλωνία»¹⁶ (1836), ακολουθώντας την πρακτική της γλωσσικής κριτικής της εποχής του.

στ) Με τον έμμετρο επίλογο των 140 στίχων, εμπλουτίζεται η κεφαλονίτικη σατιρική ποίηση¹⁷ της περιόδου, καθώς και η ευρύτερη επτανησιακή¹⁸ με ένα ακόμη σατιρικό ποίημα.

ζ) Τέλος αποτελεί ένα γλωσσικό τεκμήριο της καθομιλουμένης στην Κεφαλονιά την τρίτη δεκαετία του 19ου αιώνα, σε μια εποχή σταθμό για την καλλιέργεια της ελληνικής γλώσσας στο υπό αγγλική κατοχή νησί του Ιονίου, αφού την περίοδο αυτή αρχίζει εκεί η συστηματική λειτουργία ελληνικού σχολείου¹⁹, με την οποία συνδέεται ο Άνθιμος Μαζαράκης²⁰. Άλλωστε η θέση του ως διδασκάλου στο ελληνικό σχολείο του Ληξουρίου είναι πιθανό να προκάλεσε τη συγγραφή της θεατρικής αυτής σάτιρας κατά του προσώπου του, εκδοχή που πρέπει να ερευνηθεί περαιτέρω²¹.

Χρησιμοποιηθέντα σύμβολα:

[] διαγραφές

< > προσθήκες

15. Αναλυτική παρουσίαση του έργου και πλούσια βιβλιογραφία βλ. *όπ. παρ.*, σελ. 23-92.

16. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ Δ. Κ., *Η Βαβυλωνία*, επιμέλεια Σπύρος Ευαγγελάτος, Γ' έκδ., εκδ. Εστία, Αθήνα 1996. Αναλυτική παρουσίαση του έργου βλ. επίσης ΠΟΥΧΝΕΡ Β., *όπ. παρ.*, σελ. 246-284.

17. Σ.-Β. Χ., *όπ. παρ.*, σελ. 356, σημ. 99.

18. ΚΟΝΟΜΟΣ ΝΤ., *Ζακυνθινού σατιρογράφοι*, Αθήναι 1962. Επίσης ΜΠΟΥΜΠΟΥΓΑΙΔΗΣ ΦΑΙΔΩΝ, *Έμμετρες παρωδιές από τα τελευταία χρόνια του ΙΗ' ως τις αρχές του Κ' αιώνας: Συμβολή στην μελέτη της νεοελληνικής σατιρικής ποιήσεως*, Αθήναι 1977. Του ίδιου, *Νεοελληνικά σατιρικά ποιήματα*, Αθήναι 1979. Βλ. επίσης, «Η σάτιρα στα Επτάνησα», στο *Ελληνική σάτιρα ανθολογμένη από 600-1973*, επιμέλεια Ν. Βαγενάς, τόμ. Α', Ιστορική Έρευνα, Αθήνα, σελ. 51-144.

19. Σ.-Β. Χ., *όπ. παρ.*, σελ. 354, σημ. 90.

20. Σ.-Β. Χ., *όπ. παρ.*, σελ. 352, σημ. 74.

21. Σε εξέλιξη βρίσκεται σχετική έρευνα που στηρίζεται στην αλληλογραφία του Άνθιμου Μαζαράκη με τον Κωνσταντίνο Τυπάλδο, η οποία περιλαμβάνεται στο Αρχείο Τυπάλδων-Ιακωβάτων. Τα συμπεράσματα, θα δημοσιευθούν προσεχώς.

[Τραγωδία]
 Κομωδία
 Πράξης Πρώτη
Σκηνή πρώτη

Αναγνώστης Πατέρας

- Πατέρας[ἀποστ.]. Ίεμου, ἀποστόλη 1
 ἀπο: ὀρίστε ἐδῶ ἤμαι
 Πατ: ἔχω γνώμη νά σέ στήλο εἰς τήν Πόλην
 ἀποστόλις. καί τή νά κάμω εἰς τήν Πόλην;
 Πατ: να διαβάσης καί τέλος πάντω νά γνωριστής μέ μεγάλους ἀνθρώπους 5
 ἀπο: καί τί, γράματα νά διαβασῶ;
 Πατ: νέ
 ἀπο: μὰ ἐγώ τὰ ξεύρω δοσμου τό μινέο να ἤδῃς ὅπου, τὰ ξεύρω:
 Πατ: νέ τὰ ἤξεύρης, μὰ νά μάθης τὰ ἔλινικά
 ἀπο: καί τί εἶναι αὐτά τα ἔλινικά 10
 Πατ: εἶναι [αὐτά] τὰ πλέον δύσκολα γράματα
 ἀπο.: νένα τὰ μάθο καί αὐτά, καί ὁσάν τὰ μάθο ἤμπορῆ νά γένο καί
 δεσπότης;
 Πατ: νέ. ἤμπορίς
 ἀπο: λιπόν πότε θα μισέυσο 15
 Πατ: ἔος τήν ἄλλην ἐβδομάδα

Σκηνή δεύτερα

Ἄο δελφόστου Βασιλῆς πατέρας καί ἀποστόλις

- Βασ: Τὸ καράβη ἐτιμάζεται διά τήν μπόλην 1
 Πατ: καί ὁ ἀδελφόσου ἔτιμος εἶναι
 Βασ: λιπόν ἄς υπάγη νά ἀφίση ἡγίαν τόν φυλον του
 Πατ: ἀποστόλη
 ἀπο: ὀρίστε πάτερ 5
 Πατ: Πηγενε νά ἀφίσης ἡγίαν τόν φυλονσου διά νά ἀναχωρησης
 ἀπο: εὐθῆς πηγένω (ἀναχωρῆ διά νά ἀφίσι ἡγίαν τόν φυλον του
 Πατ: Βασίλη ἤξευρε ὅτι ὁ ἀποστόλης ἔχη καλόν νούν καί ἀν βάλη ἐπιμέ:
 λια διά νά μάθη θέλη λαμπρίνη τό σπίτημας
 Βασ.: ἔλπίζο καί ἐγώ ὅτι θέλη μαθη, ἐάν υπάγη εἰς τό πατριαρχίον 10

[τραγωδία]
Κωμωδία
Πραξις Πρώτη
Σκηνή Πρώτη

[Πρόσωπα]: Ἀναγνώστης, Πατέρας

- 1
- Πατέρας: Υἱέ μου, Ἀποστόλη.
Ἀποστόλης: Ὅριστε, ἐδῶ εἶμαι.
Πατ.: Ἔχω γνώμη νὰ σέ στείλω εἰς τὴν Πόλιν.
Ἀποσ.: Καὶ τί νὰ κάμω εἰς τὴν Πόλιν;
Πατ.: Νὰ διαβάσης καὶ τέλος πάντων<ν> νὰ γνωριστῆς
 μὲ μεγάλους ἀνθρώπους. 5
Ἀποσ.: Καὶ τί, γράμματα νὰ διαβάσω;
Πατ.: Ναί.
Ἀποσ.: Μὰ ἐγὼ τὰ ξεύρω. Δός μου τὸ μνηαῖο νὰ ἰδῆς, ὅπου τὰ ξεύρω.
Πατ.: Ναί, τὰ ἤξεύρεις, μὰ νὰ μάθης τὰ ἑλληνικά.
Ἀποσ.: Καὶ τί εἶναι αὐτὰ τὰ ἑλληνικά; 10
Πατ.: Εἶναι τὰ πλέον δύσκολα γράμματα.
Ἀποσ.: Ναί, νὰ τὰ μάθω καὶ αὐτά. Καὶ ὡσὰν τὰ μάθω, ἤμπορεῖ νὰ γένω καὶ
 δεσπότης;
Πατ.: Ναί, ἤμπορεῖς.
Ἀποσ.: Λοιπὸν, πότε θὰ μισεύσω; 15
Πατ.: Ἐως τὴν ἄλλην ἐβδομάδα.

Σκηνή Δευτέρα

[Πρόσωπα]: Ὁ ἀδελφός του Βασίλης, πατέρας καὶ Ἀποστόλης

- 1
- Βασ.: Τὸ καράβι ἐτοιμάζεται διὰ τὴν Πόλιν.
Πατ.: Καὶ ὁ ἀδελφός σου ἔτοιμος εἶναι.
Βασ.: Λοιπὸν ἄς ὑπάγῃ νὰ ἀφήσῃ ὑγείαν τὸν φίλον του.
Πατ.: Ἀποστόλη.
Ἀποσ.: Ὅριστε, πάτερ. 5
Πατ.: Πήγαινε νὰ ἀφήσῃς ὑγείαν τὸν φίλον σου, διὰ νὰ ἀναχωρήσῃς.
Ἀποσ.: Εὐθὺς πηγαίνω (ἀναχωρεῖ διὰ νὰ ἀφήσῃ ὑγείαν τὸν φίλον του).
Πατ.: Βασίλη, ἤξευρε ὅτι ὁ Ἀποστόλης ἔχει καλὸν νοῦν καὶ ἂν βάλλῃ ἐπιμέ-
 λεια διὰ νὰ μάθῃ, θέλει λαμπρύνῃ τὸ σπίτι μας.
Βασ.: Ἐλπίζω καὶ ἐγὼ ὅτι θέλει μάθῃ, εἰάν ὑπάγῃ εἰς τὸ Πατριαρχεῖο. 10

- Πατ.: μὰ ἐκεῖ ἔχῳ γνώμι νά τοῦ ἠπό νά ὑπάγη
 Βασ: ἀγκαλά ἐκεῖ θέλι εὐρη τόν ἀδελφόν μου καί αὐτός θέλη τόν συμβου:
 λευση
- Πατ: μὰ ἐτούτη εἶναι ἡετία ὅπου μέ κάμνι καί τόν στέλνο, ἀγκαλά και
 ὁ Ἄδελφόςτου νά μὴν ἦτανε ἐκεῖ εἶναι ἄξιος διὰ νά καθῆσι 15
 καί μόνοστου
- Βασ: τὸ ἤξευρο καί ἐγὼ ὅτι εἶναι πρωκομένο κεφάλη και
 ἦμαι θέβαιος ὅτι θά γένη καί ἡ τιμή τόν ἀδελγηάδων.
- Πατ: αὐτό ἤξευρετο
- Βασί: ἐγὼ πιγένο νά τοῦ πάρο ὀλίγον καπνῶ διὰ τό ταξίδι του 20
 (πιγένη.
 μένι μόνος
- Πατέ: σήμερα ἐλπίζο ὅτι ὁ ιοσμου ὁ ἀποστόλης ἀναχωρή πόνον
 μεγάλον λαμβάνη ἡ ψηχη μου διὰ αὐτὸν ὅμος τὸ ἄλλο μέ
 παριγορή ὅπου μίαν ἡμέραν θέλη τὸν ἀπολαύσο μέ μεγά: 25
 λην δόξαν ὅπου καί ἡ ἀνθρωπη ὄλη θέλη τὸν ἐτιμούν και
 ἴσος ἐλπίζο νά ἀπολαύση καί τὸν ἀρχηρατικὸν θρωῶν.
- ἄπο: Πατέρα
- Πατ: Ἰεμου πολιποθηται
- ἄπο: ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφόςμου ὁ Βασίλης 30
- Πατ: τόρα ἐρχεται ἐπίγε νά σοῦ πάρι καπνό διὰ τό τάξῆδη
- ἄπο: ἐγὼ ἀφισα ἠγίαν τὸν φίλον μου δέν ἔχο ἄλλο θέλιμα νά κά:
 μο παρὰ νά ἀγοράσο ὀλίγας ἀδδέλας διὰ τὴν ἀσθένειαν ὅπου
 ἠξεύρης ὅτι ἔχο διατί εἰς τὸ καράβη μέσα μίν μέ ἐνοχλί:
 σουνε ἡ αὐταῖς μορὸηδες καί μίν ἔχοντες ταῖς ἀυδέλες θέλη 35
 μέ πνίξουνε
- Πατ: νέ πῆγενε νά ταῖς ἄγωράσης
- ἄπο: ἐγὼ πηγένο καί ἀν ἔλθη ὁ Ἄδελφόςμου ἠπέτου νά μέ προσμίνι (πι:
 γενι).
- Πατ: τόρα καταλαμβάνο καί ἐγὼ ὅτι ὁ ιοσμου εἶναι ἔξιπνος νέος καί θέλι 40
 λάβη μεγάλη προκοπήν ὅπου διὰ ὅλα ἐφρόντισε καί διὰ ταῖς ἀδδέ:
 λες ὅπου ἐγὼ δέν τό ἐθιμόμουν διὰ νά τοῦ τὸ ὑπό καί ἀν δέν ἤθελε
 τὸ στοχασθῆ ἠσος καμίαν ἡμέραν εἰς τό πέλαο ἤθελε τὸν κατα:
 πνίξου ἡ ζωχάδεστου ἄς [εἶναι δο] ἔχη δόξα ὁ θεὸς ὅπου μοῦ ἔχα:
 ρησε ἕναν τιούτον ἰόν 45
- Βασ: Πατέρα ἦλθε ὁ ἀποστόλης τὸν καπνῶν τοῦ τὸν πῆρα τζιμπούκη
 ἔχη καί ἰδού καί τό καράβη χαζιριτίται
- Πατ: τόρα ἐρχεται ὀλίγες ἀυδέλες ἐπεῖγε νά ἀγοράσι διὰ τὴν ἀσ:
 θενιάν του.

Πατ.: Μὰ ἐκεῖ ἔχω γνώμη νὰ τοῦ εἰπῶ νὰ ὑπάγῃ.

Βασ.: Ἀγκαλὰ ἐκεῖ θέλει εὐρη τὸν ἀδελφόν μου καὶ αὐτὸς θέλει τὸν συμβου-
λεύση.

Πατ.: Μὰ ἐτούτῃ εἶναι ἡ αἰτία ὅπου μὲ κάμνει καὶ τὸν στέλνω, ἀγκαλὰ καὶ
ὁ ἀδελφός του νὰ μὴν ἦτανε ἐκεῖ, εἶναι ἄξιος διὰ νὰ καθήσῃ 15
καὶ μόνος του.

Βασ.: Τὸ ἤξεύρω καὶ ἐγὼ ὅτι εἶναι προκομμένο κεφάλι καὶ
εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ γένη καὶ ἡ τιμὴ τῶν Ἀθηναίων.

Πατ.: Αὐτὸ ἤξευρέ το.

Βασ.: Ἐγὼ πηγαίνω νὰ τοῦ πάρω ὀλίγον καπνὸ διὰ τὸ ταξίδι του. 20
(πηγαίνει).

[Πατέρας] (μένει μόνος).

Πατ.: Σήμερα ἐλπίζω ὅτι ὁ υἱός μου ὁ Ἀποστόλης ἀναχωρεῖ. Πόνον
μεγάλον λαμβάνει ἡ ψυχὴ μου διὰ αὐτόν. Ὅμως τὸ ἄλλο μὲ 25
παρηγορεῖ ὅπου μίαν ἡμέραν θέλει τὸν ἀπολαύσω μὲ μεγά-
λην δόξαν, ὅπου καὶ οἱ ἄνθρωποι ὅλοι θέλει τὸν ἐτιμοῦν καὶ
ἴσως ἐλπίζω νὰ ἀπολαύσῃ καὶ τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον.

Ἄποσ.: Πατέρα.

Πατ.: Υἱέ μου πολυπόθητε.

Ἄποσ.: Ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφός μου ὁ Βασίλης; 30

Πατ.: Τώρα ἔρχεται. Ἐπήγε νὰ σοῦ πάρῃ καπνὸ διὰ τὸ ταξίδι.

Ἄποσ.: Ἐγὼ ἄφρασα ὑγιάν τὸν φίλον μου. Δὲν ἔχω ἄλλο θέλημα νὰ κά-
μω, παρὰ νὰ ἀγοράσω ὀλίγας ἀβδέλλας διὰ τὴν ἀσθένειαν, ὅπου
ἤξευρεῖς ὅτι ἔχω, διατὶ εἰς τὸ καράβι μέσα μὴν μὲ ἐνοχλή- 35
σουνε οἱ αὐτὲς μορροῖδες καὶ μὴν ἔχοντας τὲς ἀβδέλλες θέλει
μὲ πνίξουνε.

Πατ.: Ναί, πήγαινε νὰ τὲς ἀγοράσῃς.

Ἄποσ.: Ἐγὼ πηγαίνω καὶ ἂν ἔλθῃ ὁ ἀδελφός μου, εἰπέ του νὰ μὲ προσμεῖνῃ (πη-
γαίνει).

Πατ.: Τώρα καταλαμβάνω καὶ ἐγὼ ὅτι ὁ υἱός μου εἶναι ἐξυπνος νέος καὶ θέλει 40
λάβῃ μεγάλην προκοπὴν, ὅπου διὰ ὅλα ἐφρόντισε καὶ διὰ τὲς ἀβδέλ-
λες, ὅπου ἐγὼ δὲν τὸ ἐθυμώμουν, διὰ νὰ τοῦ τὸ εἰπῶ καὶ ἂν δὲν ἤθελε
τὸ στοχασθῆ, ἴσως καμμίαν ἡμέραν εἰς τὸ πέλαο ἤθελε τὸν κατα-
πνίξου<ν> οἱ ζογάδες του. Ἄς ἔχῃ δόξα ὁ Θεός, ὅπου μοῦ ἐχά-
ρισε ἕναν τοιοῦτον υἱόν. 45

Βασ.: Πατέρα ἤλθε ὁ Ἀποστόλης; Τὸν καπνὸν τοῦ τὸν πῆρα, τζμπούκι
ἔχει καὶ ἰδοὺ καὶ τὸ καράβι χαζιριτεῖται.

Πατ.: Τώρα ἔρχεται. Ὀλίγες ἀβδέλλες ἐπήγε νὰ ἀγοράσῃ διὰ τὴν ἀσ-
θένειάν του.

- Βασ: ἡ προτεζιόνεστου εἶναι χαζήρικες 50
 Πατ: ἐσυμφώνησες μέ τόν καπετάνον διὰ τόν ναύλον του
 Βασίλ: ἐσυμφώνησα πενήντα γρώσια νά τοῦ δόσι εἰς τήν μπόλην
 Πατ: Ἰδού ὅπου ἔρχεται ὁ ἀποστόλης.
 ἀπο: Ἰδού ταῖς ἐπεῖρα.
 Βασ: τολιπόν ἄς πηγένομε εἰς τόν μᾶλο, ὅπου ἀκαρτερή ἡ βάρκα διὰ 55
 νά ἐμβαρκαριστή.
 ἀπο: Τὸ λιπὸν ἄς πιγένομαι (πηγένουν)
 Βασ: πίγενε εἰς τὸ καλὸν
 ἀπο: ἐγὼ σᾶς ἀφίνο ἡγίαν
 Πατ: Πήγενε καὶ ὁ θεός [νά σέ αξιόση] νά με αξιόση νά σέ ἀπολαύ: 60
 σο ὅς καθὼς ἐπιποθό
 ἀπο: τήν παρακλητικὴ μου τήν ἔβαλες εἰς τὸ σεντούκιμου, διατὴ
 εἰς τήν μπόλην ὅπου πιγένο ἴσος αὐτὴ δέν ἤξεύρουν ἐτούτα
 τὰ γράματα, ἀλλὰ τὰ ἑλληνικά καὶ ἐάν δέν τὰ ἴξεύρουν θέλω 65
 τούς τὰ δῖξω καὶ ἐγὼ
 Πατ: ἐγὼ σοῦ ἔβαλα εἰς τὸ σεντούκισου καὶ τήν παρακλητικὴ και τὸ τριό:
 δη
 ἀπο: ἀχ σέ εὐχαριστὸ καταπολά καὶ σᾶς ἀφίνο ἡγίαν (ἐμβαρκά: 69
 ρετε).

Σκινὴ τρίτη

Καπιτάνιος καὶ ἀποστόλης

- ἀπο: καπιτάνιο τί εἶναι αὐτὰ ὅπου λέγης ξάρτια 1
 καπ: εἶναι αὐτὰ τὰ σκινιά ὅπου εἶναι δεμένα εἰς τὸ κατάρτη
 ἀπο: [μὰ αὐτὰ τὰ ξάρτια και ἴσος εἶναι ἑλληνικά]
 ἀπο: καὶ ἴσος ἔτσι τὰ λέγουν ἑλληνικά διατὴ δέν τόν ἀκουσα ευτίνον 5
 τόν λόγον ποτέ
 καπ: ὄχι δέν εἶναι ἑλληνικά ἔτσι τὰ ὀνομαζουν ἡ θαλασινὴ
 ἀπο: ὄχι εἶναι ἑλληνικὴ λέξης, διατὴ ἐάν δέν ἦτανε ἑλληνικὴ ἦπρεπε
 νά τήν ξεύρω ὅμος ἐγὼ δέν τήν ἤξευρα ἕως τώρα
 καπ: ἐγὼ δέν ἤξεύρω ἔτσι τὰ ὀνομάζομαι
 ἀπο: καπιτάνιο αὐτούς τούς σταυρούς ὅπου ἔχεται στιμένους πὸς 10
 τούς λεγεται.
 καπ: πῖους σταυρούς
 ἀπο: ευτίνι ὅπου εἶναι στιμένη
 καπ: ἐγὼ δέν ἤξεύρω διὰ πῖους σταυρούς μου λέγης· πῖγενε νά μου τούς 15
 δῆξης

- Βασ.*: Οί προτεζιόνες του είναι χαζίρικες. 50
- Πατ.*: Έσυμφώνησες με τόν καπετάνιον διά τόν ναῦλον του;
- Βασ.*: Έσυμφώνησα πενήντα γρόσια νά τοῦ δώσῃ εἰς τήν Πόλιν.
- Πατ.*: Ἴδού, ὅπου ἔρχεται ὁ Ἀποστόλης.
- Ἄποσ.*: Ἴδού, τές ἐπῆρα.
- Βασ.*: Τὸ λοιπὸν ἄς πηγαίνωμε εἰς τὸν μόλο, ὅπου ἀκαρτερεῖ ἡ θάρκα διὰ
νά ἐμβαρκαριστῇ. 55
- Ἄποσ.*: Τὸ λοιπὸν ἄς πηγαίνωμε (πηγαίνουν).
- Βασ.*: Πήγαινε εἰς τὸ καλόν.
- Ἄποσ.*: Ἐγὼ σᾶς ἀφήνω ὑγείαν.
- Πατ.*: Πήγαινε καὶ ὁ Θεὸς νά με ἀξιῶσῃ νά σέ ἀπολαύ- 60
σω, ὡς καθὼς ἐπιποθῶ.
- Ἄποσ.*: Τὴν παρακλητικὴ μου τὴν ἔβαλες εἰς τὸ σεντούκι μου; Διατὶ
εἰς τὴν Πόλιν, ὅπου πηγαίνω, ἴσως αὐτοὶ δὲν ἤξεύρουν ἐτοῦτα
τὰ γράμματα, ἀλλὰ τὰ ἑλληνικά, καὶ ἐὰν δὲν τὰ ἤξεύρουν, θέλω
τούς τὰ δείξω καὶ ἐγὼ. 65
- Πατ.*: Ἐγὼ σοῦ ἔβαλα εἰς τὸ σεντούκι σου καὶ τὴν παρακλητικὴ καὶ τὸ τριώ-
δι.
- Ἄποσ.*: Ἄχ, σὲ εὐχαριστῶ καταπολλὰ καὶ σᾶς ἀφήνω ὑγείαν (εμβαρκα-
ρεται). 69

Σκηνὴ Τρίτη

[Πρόσωπα]: Καπετάνιος καὶ Ἀποστόλης

- Ἄποσ.*: Καπετάνιο, τί εἶναι αὐτά, ὅπου λέγεις ξάρτια; 1
- Καπ.*: Εἶναι αὐτά τὰ σκοινιά, ὅπου εἶναι δεμένα εἰς τὸ κατάρτι.
- Ἄποσ.*: Καὶ ἴσως ἔτσι τὰ λέγουν ἑλληνικά, διατὶ δὲν τὸν ἄκουσα εὐτεῖνον
τὸν λόγον ποτέ.
- Καπ.*: Ὅχι, δὲν εἶναι ἑλληνικά. Ἐτζὶ τὰ ὀνομάζουν οἱ θαλασσινοί. 5
- Ἄποσ.*: Ὅχι, εἶναι ἑλληνικὴ λέξις, διατὶ ἐὰν δὲν ἤτανε ἑλληνικὴ, ἤπρεπε
νά τὴν ξεύρω. Ὅμως ἐγὼ δὲν τὴν ἤξευρα ἕως τώρα.
- Καπ.*: Ἐγὼ δὲν ἤξεύρω. Ἐτζὶ τὰ ὀνομάζομε.
- Ἄποσ.*: Καπετάνιο, αὐτοὺς τοὺς σταυροὺς ὅπου ἔχετε στημένους, πῶς
τοὺς λέγετε; 10
- Καπ.*: Ποιούς σταυροὺς;
- Ἄποσ.*: Εὐτεῖνοι, ὅπου εἶναι στημένοι.
- Καπ.*: Ἐγὼ δὲν ἤξεύρω διὰ ποίους σταυροὺς μοῦ λέγεις· πήγαινε νά μοῦ τοὺς
δείξῃς.

- ἀπο: ἐτούτους σὲ λέγω
 καπ: τὰ λέμαι κατάρτια ὄχι σταυρούς
 ἀπο.: μὰ τὸ νέ καπιτάνιο ἔχο ἐδὸ μέσα [ἔλθη] μαθιμένες δυό λέξεις
 ἑλινικές τὸν σταυρὸν τὸν λέγουσι ἑλινικά κατάρτι καὶ τὰ σκινιά
 τὰ λέγουν ξάρτια. 20
- καπ: ἀπὸ κάτι ἄλλαλο τὸπον θεὸν νὰ εἶναι (μὲ τὸν ἑαυτὸν του)
 ἀπο: ἐγὼ σὲ εὐχαριστὸ Κύριε καπιτάνιο διατὴ πιγένοντας εἰς τὴν
 μπόλην δέν θέλω φανῆ ἔτζι ἀμαθῆς
 καπ: ἀπὸ ποῖον μέρος ἦσε
 ἀπο ἦμαι ἀποτὰ ἀδιλινάτα [κάτικος ὄμος] στακεφαλάτα 25
 καπ: καλὰ εἶπα ὅτι ἦναι ἀποκατι Γουρουνοχόρι (μὲ τὸν ἑαυτὸν του).
 ἀπο: καπιτάνιο ἦμαι βέβαιως ὅτι ὅσον κερὸν ἦμαι ἐδὸ μέσα
 θέλι με μαθῆνης διατὴ ἐγὼ ἐκατάλαβα ὅτι ἤξεύρης
 καπ: ἐγὼ δέν ἤξεύρω ἑλινικά
 ἀπο: ἤξεύρης μόνον δέν θέλης να μοῦ εἰπῆς 30
 καπ: τί νὰ σοῦ ἦπό
 ἀπο: τὰ ἑλινικά
 καπ: τί ἑλινικά
 ἀπο: αὐτὰ ὅπου ὁμολῆς μὲ τοὺς ἀνθρώπουσου ὅταν θά κάμουμε δουλιὰ
 καπ: νὲ νὰ σταμάθο 35
 ἀπο: νὲ νὰ μοῦ ταμάθης (μάτονε θεὸν νὰγενο προκομένος ἀνθρῶ:
 πος μὲ τούντο τό καπιτάνιο καλὴ τήχη ἔλαβα νὰ ἔλθο μὲ τοῦτο
 τό καράβη) [διατὴ].
 καπ: τηρα μόλα (λέγι τὸν ἀνθρώπωνε)
 ἀπο: καπιτάνιο τί δηλῆ τὸ τηρα μόλα 40
 καπ: ἀφισέμαι καὶ τὸρα σὲ λέγω.
 ἀπο: (ὁ τίχη λαμπρὰ ὅπου ἔλαβα λίγος καιρὸς θεὸν νὰ μοῦ χριαστὴ ἀκό:
 μα διὰ νὰ καθῆσο εἰς τὴν μπόλην μὲ τὸν ἑαυτὸν του).
 καπ: μολάται ταῖς μπουρίνες (εἰς τοὺς ἀνθρώπους
 ἀπο: καπιτάνιο καμεμου τὴν χάριν ἐξηγησέμου αὐταῖς ταῖς λέξεις 45
 καπ: τὸ τιρα μόλα δηλῆ τράβα μπουρίνα διλῆ αὐτὸ τὸ σκινῆ ὅπου δέν
 εἶναι πολὰ χωντρό
 ἀπο: λιπόν τηρα μόλα διλῆ τράβα, ἦγουν τοῦ ηστίου
 κάπ: ὄχι τηρα δηλῆ τράβα τὸ σκινῆ
 ἀπο: σὲ εὐχαριστὸ καταπολὰ εἰς τὴν καλὴν σας πρωερεσιν τὴν ὀ:
 ποῖαν ἐδιξεται εἰς ἐμένα νὰ μάθο ταῦτα τὰ ἑλινικά 50
 καπ: Ἰδού ἡ πόλης ὅπου φένεται
 ἀπο: ποῦ εἶναι ἀλμίμονον εἰς ἐμαί θα χάσο πολὰ ἑλινικά ἐδόθε μέσα

- Ἄποσ.: Ἐτούτους σὲ λέγω. 15
- Καπ.: Τὰ λέμε κατάρτια, ὄχι σταυρούς.
- Ἄποσ.: Μὰ τὸ ναί, καπετάνιο ἔχω ἐδῶ μέσα μαθημένες δύο λέξεις
ἑλληνικές: τὸν σταυρὸν τὸν λέγουσι ἑλληνικὰ κατάρτι καὶ τὰ σκοινιά
τὰ λέγουν ξάρτια.
- Καπ.: Ἀπὸ κάτι ἄλλο τόπο θὲ νὰ εἶναι (μὲ τὸν ἑαυτὸν του). 20
- Ἄποσ.: Ἐγὼ σὲ εὐχαριστῶ κύριε καπετάνιο, διατὶ πηγαίνοντας εἰς τὴν
Πόλιν δὲν θέλω φανῆ ἔτσι ἀμαθής.
- Καπ.: Ἀπὸ ποῖον μέρος εἶσαι;
- Ἄποσ.: Εἶμαι ἀπὸ τὰ Ἀθηνάιατα, κάτοικος ὅμως στὰ Κεφαλάτα. 25
- Καπ.: Καλὰ εἶπα ὅτι εἶναι ἀπὸ κάτι γουρουνόχωρι (μὲ τὸν ἑαυτὸν του).
- Ἄποσ.: Καπετάνιο εἶμαι βέβαιος ὅτι ὅσον καιρὸν εἶμαι ἐδῶ μέσα,
θέλει μὲ μαθαίνει, διατὶ ἐγὼ ἔκατάλαβα ὅτι ἤξεύρεις.
- Καπ.: Ἐγὼ δὲν ἤξεύρω ἑλληνικὰ.
- Ἄποσ.: Ἡξεύρεις, μόνον δὲν θέλεις νὰ μοῦ εἰπῆς. 30
- Καπ.: Τί νὰ σοῦ εἰπῶ;
- Ἄποσ.: Τὰ ἑλληνικὰ.
- Καπ.: Τί ἑλληνικὰ;
- Ἄποσ.: Αὐτὰ ὅπου ὀμιλεῖς μὲ τοὺς ἀνθρώπους σου, ὅταν θὰ κάμουμε δουλειά.
- Καπ.: Ναί, νὰ στὰ μάθω. 35
- Ἄποσ.: Ναί, νὰ μοῦ τὰ μάθης (μὰ τὸ ναί θὲ νὰ γένω προκομμένος ἄνθρω-
πος μὲ τοῦτον τὸν καπετάνιο. Καλὴ τύχη ἔλαβα νὰ ἔλθω μὲ τοῦτο
τὸ καράβι.)
- Καπ.: Τίρα μόλα (λέγει τῶν ἀνθρώπωνε).
- Ἄποσ.: Καπετάνιο, τί δηλοῖ τὸ τίρα μόλα; 40
- Καπ.: Ἄφρησέ με καὶ τώρα σὲ λέγω.
- Ἄποσ.: Ὡ, τύχη λαμπρὰ ὅπου ἔλαβα. Λίγος χρόνος θὲ νὰ μοῦ χρειαστῆ ἀκό-
μα διὰ νὰ καθήσω εἰς τὴν Πόλιν (μὲ τὸν ἑαυτὸν του).
- Καπ.: Μολᾶτε τὲς μπουρίνες (εἰς τοὺς ἀνθρώπους).
- Ἄποσ.: Καπετάνιο, κάμε μου τὴν χάριν, ἐξήγησέ μου αὐτὲς τὲς λέξεις. 45
- Καπ.: Τὸ τίρα μόλα δηλοῖ τράβα. Μπουρίνα δηλοῖ αὐτὸ τὸ σκοινί, ὅπου δὲν
εἶναι πολλὰ χοντρό.
- Ἄποσ.: Λοιπὸν τίρα μόλα δηλοῖ τράβα, ἦγουν τοῦ ἰστίου.
- Καπ.: Ὅχι, τίρα δηλοῖ τράβα τὸ σκοινί.
- Ἄποσ.: Σὲ εὐχαριστῶ καταπολλὰ εἰς τὴν καλὴν σὰς προαίρεσιν τὴν ὁ- 50
ποῖαν ἐδείξατε εἰς ἐμένα νὰ μάθω ταῦτα τὰ ἑλληνικὰ.
- Καπ.: Ἴδού ἡ Πόλις ὅπου φαίνεται.
- Ἄποσ.: Ποῦ εἶναι; Ἀλίμονον εἰς ἐμέ! Θὰ χάσω πολλὰ ἑλληνικὰ ἐδῶθε μέσα.

- καπ: νά τρέτα με τὸ κατάρτη
 ἀπο: τὴν βλεπο ἀλλά ἀργούμαι νά σόσομαι 55
 καπ: εἰς μίαν ὄραν ἤμεθα σοσιμένη
 ἀπο: πιάσε λιπόν τόν ναύλονσου καί ἀκόμη τριάντα γρόσια διὰ τὰ
 ἔλινικά
 καπ: σέ εὐχαριστό καταπολά (τά ἐπειρε
 ἀπο: μίαν χάριν νά με κάμεις νά με δίξης στὸν Κύριον Σπι:
 ρίδονα μαζαράκι 60
 καπ: νέ τὸν ἐγνωρίζω καί θέλω σοῦ τόν ἐδήξω 62

Σκηνὴ τετάρτη:

ἀποστόλις, καπιτάνιος καί σπήρας και δουλα.
 εὐθασε τὸ καράβι εἰς πόλην.

- ἀπο: πηγένομαι καπιτάνιο ἔξω 1
 καπ: πιγένομαι
 ἀπο: ἤξεύρης τὸ σπήτι του
 καπ: τὸ ἤξεύρο ἰδοῦ νάτος ἐδῶ
 ἀπό: ἀδελφαί σπιρο 5
 σπύ: ὀρίσται
 ἀπο: δέν με γνωρίζεις
 σπη: ὄχι
 ἀπο: ἤμαι ὁ ἀποστόλις ὁ Ἀδελφόςσου καί ἦλθα ἀπὸ τὴν κεφαλονιά
 με τὸ καράβη τῆς ἀφεντηάστου. 10
 καπ: μαλίστα ἐγὼ τὸν ἤφερα με τὸ καράβημου
 σπ: σε εὐχαριστό καταπολά
 καπ.: ἐγὼ σᾶς ἀφίνο ἰγίαν (ἀναχωρή)
 σπήρο: τί θέλης ἀποστόλη ἐδῶ
 ἀπο: με ἔστιλε ὁ πατέρας διὰ νὰ μάθο τὰ ἔλινικά 15
 σπη: καλά ἔκαμε καὶ σέ ἔστιλε μεθ' αὔριο θέλη σέ στηλο εἰς τὸ Πατριαρ:
 χίο
 ἀπο: καί ἐμένα ἡ γνώμη μου εἶναι διὰ τὸ πατριαρχίῳ διατή μαλιστα
 μεσὰ εἰς τὸ καράβη ἔμαθα ἀπὸ ἐκεῖνον τον καπιτάνιο
 μερικαῖς λέξεις ἔλινικέσ ταῖς ὁποῖες δέν ταῖς ἐνθιμούμαι ἀπὸ 20
 ὄξου μόνον τούτο ἐγὼ ταῖς ἔχω σμιμομένες εἰς τὸ σμιμοτήρημου.
 σπ: ἔχω εὐχαρίστησιν ὅσάν ἀπογευματίσομε θέλη παμαι εἰς τὸ
 Πατριαρχίῳ

- Καπ.: Νά, τρέτα μὲ τὸ κατάρτι.
 Ἄποσ.: Τὴν βλέπω. Ἄλλὰ ἀργοῦμε νὰ σώσωμε; 55
 Καπ.: Εἰς μίαν ὥραν εἴμεθα σωσμένοι.
 Ἄποσ.: Πιάσε λοιπὸν τὸν ναῦλον σου καὶ ἀκόμη τριάντα γρόσια διὰ τὰ
 ἑλληνικά.
 Καπ.: Σὲ εὐχαριστῶ καταπολλά (τὰ ἐπῆρε).
 Ἄποσ.: Μίαν χάριν νὰ μὲ κάμης, νὰ μὲ δείξης στὸν κύριον Σπυ- 60
 ρίδανα Μαζαράκη.
 Καπ.: Ναὶ τὸν ἐγνωρίζω καὶ θέλω σοῦ τὸν ἐδείξω. 62

Σκηνὴ Τετάρτη

[Πρόσωπα]: Ἀποστόλης, Καπετάνιος, Σπύρος καὶ δούλα.
 Ἔφθασε τὸ καράβι εἰς Πόλιν.

- Ἄποσ.: Πηγαίνωμε καπετάνιο ἔξω; 1
 Καπ.: Πηγαίνωμε.
 Ἄποσ.: Ἡξεύρεις τὸ σπίτι του;
 Καπ.: Τὸ ἤξεύρω. Ἴδού, νάτος ἐδῶ.
 Ἄποσ.: Ἀδελφὲ Σπύρο. 5
 Σπύρ.: Ὅριστε.
 Ἄποσ.: Δὲν μὲ γνωρίζεις;
 Σπύρ.: Ὅχι.
 Ἄποσ.: Εἶμαι ὁ Ἀποστόλης, ὁ ἀδελφός σου καὶ ἦλθα ἀπὸ τὴν Κεφαλονιά
 μὲ τὸ καράβι τῆς ἀφεντιᾶς του. 10
 Καπ.: Μάλιστα, ἐγὼ τὸν ἤφερα μὲ τὸ καράβι μου.
 Σπύρ.: Σὲ εὐχαριστῶ καταπολλά.
 Καπ.: Ἐγὼ σὰς ἀφήνω ὑγίαν (ἀναχωρεῖ).
 Σπύρ.: Τί θέλεις Ἀποστόλη ἐδῶ;
 Ἄποσ.: Μὲ ἔστειλε ὁ πατέρας διὰ νὰ μάθω τὰ ἑλληνικά. 15
 Σπύρ.: Καλὰ ἔκαμε καὶ σὲ ἔστειλε. Μεθαύριο θέλει σὲ στείλω εἰς τὸ Πατριαρ-
 χεῖο.
 Ἄποσ.: Καὶ ἐμένα ἡ γνώμη μου εἶναι διὰ τὸ Πατριαρχεῖο, διὰτὶ μάλιστα
 μέσα εἰς τὸ καράβι ἔμαθα ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν καπιτάνιο
 μερικὲς λέξεις ἑλληνικῆς, τὲς ὅποιες δὲν τὲς ἐνθυμοῦμαι ἀπὸ 20
 ὄξου. Μολονταῦτο ἐγὼ τὲς ἔχω σημειωμένες εἰς τὸ σημειωτήρι μου.
 Σπύρ.: Ἔχω εὐχαρίστησιν, ὡσὰν ἀπογευματίσωμε, θέλει πάμε εἰς τὸ
 Πατριαρχεῖο.

- ἄπο: πολὰ καλὰ
 σπήρας: Κατήνκο (φωνάζη τῆς δούλας 25
 κατ: Κυριε
 σπη: εἶναι χαζήρη διά νά γευματήσομαι
 κατ.: σέ ὀλίγο εἶναι χαζήρη τήν Μπουγάτζα προσμένο [μόνο] νά μας [φέρω]
 φέρουνε
 σπ: καλὰ κάμε ὀγλήγορα 30
 ἄπο: τί εἶναι αὐτή ἡμπουγάτζα
 σπ: τόρα τήν βλέπης εἰς τό τραπέζη
 κατ: ὀρίσεται εἰς τήν τράπεζαν
 σπ: εὐθής
 ἄπο: τι εἶναι ἡ τράπεζα 35
 σπ: εἶναι ἡ ταύλα ὅπου λέμαι εἰς τόν τόπον μας
 ἄπο.: λίγες ἡμέρες εἶναι ὅπου ἔβαλα σκοπόν διά νά μάθο τά ἔλιני:
 κά καί ἔμαθα κάποσα, λιπόν εάν καθίσο τό πολή ἕναν χρώ:
 νων θέλη γίνο τέλιος (μέ τόν ἑαυτόν του
 σπ: ἔλα καθησε νά γευθούμαι 40
 ἄπο: εὐθής
 σπ: ἡμαι βέβαιως ὅτι σοῦ παραξοφένεται
 ἄπο.: νέ ἐπειδή καί ἀλέως ἦτον κανής σηνηθημένος εἰς τόν τόπον του
 ἦκουε τί λέγη καθ' ἕνας ἐδῶ ὄλλο ἔλινικά ὀμηλούν καί δέν κατα:
 λαμβάνο 45
 σπ: [] μέ τόν κερόν θέλη τά μάθης
 ἄπο: νέ θέλο τά μάθη εὐκόλα διατή ἐγῶ ἐνοιά καμποσα καί ὅπου εἶναι
 ἡ πλέον δυσκολες λέξεις· τά ξάρτια καί μπουρίνες
 σπ: Τί λέγης ξάρτια καί μπουρίνες
 ἄπο: νέ, νέ 50
 σπ: ποῦ τὰ ἔμαθες
 ἄπο: μοῦ τά ἔμαθα[εις] ὁ Καπιτάνιος τοῦ карабиού
 σπ: καλὰ;
 ἄπο: πέμας λιπόν τί εἶναι ἡ μπουγάτζα
 σπ: εἶναι ἡ πῆτα ὅπου λέμαι ἐμῆς εἰς τόν τόπον μας 55
 ἄπο: ἔμαθα καί ἄλλο ἕνα καί αὐτό θά τό σιμοῖσο εἰς τό σιμοτήρη μου
 σπ: λιπόν πιγένομαι εἰς τό πατριαρχίον
 ἄπο: ἄς πηγένομαι ([πηγένουν]ἡπέμαι παρακαλό τί δηλή ἡ λέξης
 νε αβάρσι
 σπ: Διλή τί καμνης 60
 ἄπο: μὰ τήν εὐκῆν εἶναι εὐκόλα τά ἔλινικά. Τοῦ χρόνου ὅπου

- Ἄποσ.: Πολλὰ καλά.
- Σπύρ.: Κατήκω (φανάζει τῆς δούλας). 25
- Κατ.: Κύριε.
- Σπύρ.: Εἶναι χαΐρι διὰ νὰ γευματίσωμε;
- Κατ.: Σὲ ὀλίγο εἶναι χαΐρι. Τὴν μπουγάτσα προσμένω νὰ μᾶς φέρουε.
- Σπύρ.: Καλά, κάμε ὀγλήγορα.
- Ἄποσ.: Τί εἶναι αὐτὴ ἡ μπουγάτσα; 30
- Σπύρ.: Τώρα τὴν βλέπεις εἰς τὸ τραπέζι.
- Κατ.: Ὅρισάτε εἰς τὴν τράπεζαν.
- Σπύρ.: Εὐθύς.
- Ἄποσ.: Τί εἶναι ἡ τράπεζα; 35
- Σπύρ.: Εἶναι ἡ τάβλα ὅπου λέμε εἰς τὸν τόπον μας.
- Ἄποσ.: Λίγες ἡμέρες εἶναι ὅπου ἔβαλα σκοπὸν διὰ νὰ μάθω τὰ ἑλληνικά καὶ ἔμαθα κά<μ>ποσα, λοιπὸν εἰάν καθήσω τὸ πολὺ ἕναν χρόνον θέλει γίνω τέλειος (μὲ τὸν ἑαυτὸν του).
- Σπύρ.: Ἔλα, κάθησε νὰ γευθοῦμε. 40
- Ἄποσ.: Εὐθύς.
- Σπύρ.: Εἶμαι βέβαιος ὅτι σοῦ παραξ<εν>οφαινεται.
- Ἄποσ.: Naί, ἐπειδὴ καὶ ἄλλέως ἦταν κανεὶς συνηθισμένος εἰς τὸν τόπον του, ἤκουε τί λέγει καθέννας. Ἐδῶ ὅλο ἑλληνικά ὁμιλοῦν καὶ δὲν καταλαμβάνω. 45
- Σπύρ.: Μὲ τὸν καιρὸν θέλει τὰ μάθης.
- Ἄποσ.: Naί, θέλω τὰ μάθω εὐκολα, διατὶ ἐγὼ ἐννοῶ κάμποσα καὶ ὅπου εἶναι οἱ πλέον δύσκολες λέξεις: τὰ ξάρτια καὶ <οἶ> μπουρίνες.
- Σπύρ.: Τί λέγεις; ξάρτια καὶ μπουρίνες;
- Ἄποσ.: Naί, ναί. 50
- Σπύρ.: Ποῦ τὰ ἔμαθες;
- Ἄποσ.: Μοῦ τὰ ἔμαθε ὁ καπετάνιος τοῦ карабиоῦ.
- Σπύρ.: Καλά.
- Ἄποσ.: Πὲς μας λοιπὸν, τί εἶναι ἡ μπουγάτσα;
- Σπύρ.: Εἶναι ἡ πίττα ὅπου λέμε ἑμεῖς εἰς τὸν τόπον μας. 55
- Ἄποσ.: Ἐμαθα καὶ ἄλλο ἕνα καὶ αὐτὸ θὰ τὸ σημειώσω εἰς τὸ σημειωτήρι μου.
- Σπύρ.: Λοιπὸν, πηγαίνωμε εἰς τὸ Πατριαρχεῖον;
- Ἄποσ.: Ἄς πηγαίνωμε. (πηγαίνουν) Εἶπέ με παρακαλῶ τί δηλοῖ ἡ λέξις «νέ ἀβάρσι»;
- Σπύρ.: Δηλοῖ «τί κάμνεις»; 60
- Ἄποσ.: Μὰ τὴν εὐχὴν, εἶναι εὐκολα τὰ ἑλληνικά. Τοῦ χρόνου ὅπου

θαπάο εἰς τήν κεφαλονιά πολούς παράδες θα πιάσο ἀπό σχολεί<ο>
 ἕνα τάλαρο ἢ λέξις διατή ἐγώ [διά] διά τέσαρες λέξεις
 ἔδοσα τριάντα γρόσια
 σπ: νέ ὅσάν μάθης θέλης γίνης εὐτυχής 65

Σκηνή πέμπτη

Διδασκαλ σπ: ἀπο:

σπ: Δούλοσας διδάσκαλε 1
 δασ: πολά τὰ ἔτησας
 σπ: σᾶς ἤφερα ἕναν νέον διά νά διαβάση καί εἶναι ἀδελφόσμου καί ἔχη
 πολήν πόθον νά μάθι τὰ ἔλινικά
 δασ: καθήσεται (κάθοντε 5
 σπ: αὐτός θέλη κάθετε ἐδῶ ὄλην τήν ἔυδομάδα καί τό σαβάτο θέλη ἐρχεται
 εἰς τό σπήτη
 δασ: πολά καλά
 σπ: τὸ λιπὸν ἄς μῆνη ἐδῶ καί ἐγώ πηγένω ὅτι βιβλία τοῦ χρισστοῦν θέλη
 τοῦ τὰ δόσης καί ἐγώ θέλω σέ πλερόσο 10
 δασ: μάλιστα
 σπή: Δούλοσας (πιγενι
 δασ: ξεύρης τίποτας
 ἀπο: ξέυρο ὀλίγα
 δασκα: τί ἤξεύρης. 15
 <απο:>ξέυρο· τὰ παταρήδιζα τὰ ξάρτια τὰ κατάρτια ταῖς μπουρίνες τό τήρα
 μόλα μπουγάτζα νε ἀβάρσι ἐτούτά ξεύρω καί ὅτι ἀλό ἔχο εἰς τὸ
 σιμοτήριμου
 δασ: νέ καί ρίζεμαι στό πελαο νά πλέο σάν τζεκούρη (γελόντας
 ἀπο: τι διλή αὐτή ἢ λέξης καί ρίζεμαι στό πέλαο νά πλέο σάν τζεκούρα 20
 δασκα: δηλή ὅτι τὰ ἤξεύρης τόσον καλά ὅσάν ἕναν ὀποῦ ξεύρη καί κολμι:
 βάι ὅσάν τὸ τζεκούρι
 ἀπο: θέλω νά τὸ σιμόσο καί αὐτὸ εἰς τὸ σιμοτήριμου.
 δασ: ἀνασινι σικτήριμου
 ἀπο: τί διλή αὐτή ἢ λέξης δάσκαλε 25
 δασκ: δέν ἤξευρο
 ἀπο: και αὐτό νά σιμόσο
 δασ: ο ἀνοησία ὀποῦ ἔχι ἐτούτος ὁ νέος
 ἀπο: τὰ ἤξευρω καλά αὐτά ὀποῦ σοῦ ἦπα

θὰ πάω εἰς τὴν Κεφαλονιά, πολλοὺς παράδες θὰ πιάσω ἀπὸ σχολεῖ<ο>.
 Ὅτι ἕνα τάλαρο ἢ λέξις, διατὶ ἐγὼ διὰ τέσσαρες λέξεις
 ἔδωσα τριάντα γρόσια.

Σπύρ.: Ναί, ὡσάν μάθης, θέλεις γίνης εὐτυχής. 65

Σκηνή Πέμπτη

[Πρόσωπα]: Διδάσκαλ<ος>, Σπ<ύρος>, Ἀπο<στόλης>

Σπύρ.: Δοῦλος σας, διδάσκαλε. 1

Δάσκ.: Πολλὰ τὰ ἔτη σας.

Σπύρ.: Σᾶς ἔφερα ἕναν νέον διὰ νὰ διαβάσῃ καὶ εἶναι ἀδελφός μου καὶ ἔχει
 πολὺν πόθον νὰ μάθῃ τὰ ἑλληνικά.

Δάσκ.: Καθήσατε (κάθονται). 5

Σπύρ.: Αὐτὸς θέλει κάθεται ἐδῶ ὅλην τὴν ἐβδομάδα καὶ τὸ Σάββατο θέλει
 ἔρχεται εἰς τὸ σπίτι.

Δάσκ.: Πολλὰ καλά.

Σπύρ.: Τὸ λοιπὸν ἄς μείνῃ ἐδῶ καὶ ἐγὼ πηγαίνω. Ὅ,τι βιβλία τοῦ χρειαστοῦν θέλει
 τοῦ τὰ δώσης καὶ ἐγὼ θέλω σὲ πλερώσω. 10

Δάσκ.: Μάλιστα.

Σπύρ.: Δοῦλος σας (πηγαίνει).

Δάσκ.: Εεύρεις τίποτα;

Ἄποσ.: Εεύρω ὀλίγα.

Δάσκ.: Τί ἤξεύρεις; 15

<Ἄποσ.>: Εεύρω: τὰ παταρήδιζα, τὰ ξάρτια, τὰ κατάρτια, τὲς μπουρίνες,
 τὸ τίρα μόλα, μπουγάτζα, νὲ ἀβάρσι. Ἐτοῦτα ξεύρω καὶ ὅ,τι ἄλλο
 ἔχω εἰς τὸ σημειωτήρι μου.

Δάσκ.: Ναί, καὶ ρίξε με στὸ πέλαο νὰ πλέω σάν τζεκούρι (γελῶντας).

Ἄποσ.: Τί δηλοῖ αὐτὴ ἡ λέξις: «καὶ ρίξε με στὸ πέλαο νὰ πλέω σάν τζεκούρα»; 20

Δάσκ.: Δηλοῖ ὅτι τὰ ἤξεύρεις τόσον καλά ὡσάν ἕναν ὅπου ξεύρει καὶ κολου-
 μπάει ὡσάν τὸ τζεκούρι.

Ἄποσ.: Θέλω νὰ τὸ σημειώσω καὶ αὐτὸ εἰς τὸ σημειωτήρι μου.

Δάσκ.: Ἀνασίνι σικτίρ μου.

Ἄποσ.: Τί δηλοῖ αὐτὴ ἡ λέξις δάσκαλε; 25

Δάσκ.: Δὲν ἤξεύρω.

Ἄποσ.: Καὶ αὐτὸ νὰ σημειώσω;

Δάσκ.: Ὡ, ἀνοησία ὅπου ἔχει ἐτοῦτος ὁ νέος.

Ἄποσ.: Τὰ ἤξεύρω καλά αὐτά, ὅπου σοῦ εἶπα;

- δασ: νέ τά ἤξεύρις καλά. ποιὸς σοῦ τὰ ἔμαθε 30
 ἀπο: τά ἔμαθα εἰς τὸ καράβη ὅπου ἔρχόμενα
 δασ: καί πὸς καταλαμβάνης ὅτι εἶναι ἔλινικά
 ἀπο: διατῆ τὸ τετραβάγγελο δὲν τὰ ἔχη μέσα καί δια τούτο εἶναι ἔλινι:
 κά.
 δασ: πήγγενε λιπὸν καμηλιά σου ἐσί τά ἤξεύρης ὄλλα 35
 ἀπο: δὲν εἶναι νά μου μάθης ἄλλα
 δασ: ἀνται κιαφίρ
 ἀπο: καί τί δηλή καί αὐτῆ ἡ λέξης
 δασ: πήγγενε σέ λέγο
 ἀπο: Ἰδοῦ νά σμιόσο καί αὐτὰς τὰς λέξεις ὅλα τὰ ἤξευρο ἤμπορό νά 40
 καμο τὸν δάσκαλο
 δασ: νέ ἠμπορίς
 ἀπο: ἠβαλά Γιολντασή καπιτανί καί πανιεροτατέμου (χερεταί ἔλινικά
 καί μισέβη
 δασ: μεγάλη ἡ διστιχία ἐτούτου τοῦ νέου, ἐγὼ νά τον γελάω μέ λέ: 45
 [γοντας] ξες τούρκικες καί αὐτός νά λέγη ὅτι ἐγὼ τοῦ ὀμιλό ἔλινικά τί
 ἐντροπή θαλαβη ἐπειδὴ καί τώρα πιγένοντας εἰς τὴν πατρίδατου
 θὲνα ἠπεῖ ὅτι ἤξεύρη. ὁ θεός νά τὸν βοηθήση 48

[Κατ³] ἔξακολουθῆ καὶ ἡ δευτέρα πράξης²²

- διὰ νά γράψης ἀν ἐσύ, ὕλην θέλης νά πάρις 1
 ἔχες' αὐτὴν ἀλλ' ἥστερον ἐσύ θέλη κρεπάρις

 Καλόσου Χρόνος φίλε Μαζαράκη
 ὀμοῦ μέ τὸν ἀδελφόσου Βασιλάκη.
 Πλὴν παρακαλό νά μέ συμπαθήσης 5
 καὶ ἀπαθὸς θέλης νά γρικῆσης.
 Μερικά ὅπου ἔχο νά σοῦ σμιόσο
 καὶ ὅς φιλοσου τολμὸ νά φανερόσο
 Σκοπὸν δὲν ἤχα τοῦ νά στιχουργήσο
 καὶ σέ τὸν πιητῆ νά σατηρήσο 10
 Ἀλλ' ἐπηδὴ καὶ πρῶτος μέ ἐγγίζης

22. Αντίθετα πρὸς τὴν ἀριθμηση τῶν ἀράδων τοῦ διαλογικοῦ μέρους, στὸν ἐμμετρο ἐπίλογο οἱ δια-
 γραμμένοι στίχοι καὶ οἱ μεμονωμένες λέξεις που ἐντάσσονται στὴ ρυθμικὴ ἐνότητα τοῦ προηγούμε-
 νου στίχου δὲν προσμετρούνται.

- Δάσκ.: Ναι, τὰ ἤξεύρεις καλά. Ποιός σου τὰ ἔμαθε; 30
 Ἄποσ.: Τὰ ἔμαθα εἰς τὸ καράβι, ὅπου ἐρχόμουνα.
 Δάσκ.: Καὶ πῶς καταλαμβάνεις ὅτι εἶναι ἐλληνικά;
 Ἄποσ.: Διατὶ τὸ τετραβάγγελο δὲν τὰ ἔχει μέσα καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἐλληνικά.
 Δάσκ.: Πήγαινε λοιπὸν καμιλιά σου, ἐσὺ τὰ ἤξεύρεις ὄλα. 35
 Ἄποσ.: Δὲν εἶναι νὰ μοῦ μάθης ἄλλα;
 Δάσκ.: Ὕμντε κιαφίρ.
 Ἄποσ.: Καὶ τί δηλοῖ καὶ αὐτὴ ἡ λέξις;
 Δάσκ.: Πήγαινε σέ λέγω.
 Ἄποσ.: Ἰδού νὰ σημειώσω καὶ αὐτὰς τὰς λέξεις. Ὅλα τὰ ἤξεύρω! Ἢμπορῶ 40
 νὰ κάμω τὸν δάσκαλο;
 Δάσκ.: Ναι, ἤμπορεῖς.
 Ἄποσ.: Ἡβάλὰ γιολντασὴ καπιτανὶ καὶ πανιερότατέ μου (χαιρετάει ἐλληνικά
 καὶ μισεύει)
 Δάσκ.: Μεγάλῃ ἡ δυστυχία ἐτούτου τοῦ νέου, ἐγὼ νὰ τὸν γελάω μὲ λέ- 45
 ξες τούρκικες καὶ αὐτὸς νὰ λέγῃ ὅτι ἐγὼ τοῦ ὀμιλῶ ἐλληνικά. Τί
 ἐντροπὴ θὰ λάβῃ, ἐπειδὴ καὶ τώρα πηγαίνοντας εἰς τὴν πατρίδα του
 θεὸς νὰ εἰπῇ ὅτι ἤξεύρει. Ὁ Θεὸς νὰ τὸν βοηθήσῃ. 48

Ἐξακολουθεῖ καὶ ἡ δευτέρα πράξις

Διὰ νὰ γράψῃς ἂν ἐσύ, ὕλην θέλῃς νὰ πάρῃς 1
 ἔχες αὐτήν, ἀλλ' ὕστερον ἐσὺ θέλει κρεπάρῃς.

Καλὸς σου χρόνος φίλε Μαζαράκη
 ὁμοῦ μὲ τὸν ἀδελφὸ σου Βασιλάκη.
 Πλὴν παρακαλῶ νὰ μὲ συμπαθήσῃς 5
 καὶ ἀπαθῶς θέλεις νὰ γρικῆσῃς
 μερικὰ ὅπου ἔχω νὰ σοῦ σημειώσω
 καὶ ὡς φίλος σου τολμῶ νὰ φανερώσω.
 Σκοπὸν δὲν εἶχα τοῦ νὰ στιχουργήσω
 καὶ σέ τὸν ποιητὴ νὰ σατιρίσω. 10
 Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ πρῶτος μὲ ἐγγίζεις

καί σ' ἄλλους τοιούτων μέ θεατρήζης
 παρακαλό ακούσεται καί μένα
 ἂν ἤμπορῶ νά πῶ καί ἐγώ κανένα
 καί ἂν ἡ στήχη δέν ἔχουν νοστημάδα 15
 Σάν τούς ἐδικούσου πού στάζου μάνα.
 Κι' ἂν ἦν στεριμένη ἀπό κάθε χάφην
 ἔχουνε κἂν τέχνην μετρικήν πάλην
 Δέν μοῦ λέγεις μαζαράκη
 ὅπου νά θε πῆεις φαρμάκη 20
 τή σούλθε νά κινήσης
 καί τόν διάκο ν' ἀπαντήσης
 Για νά πᾶς στήν ἐκλισίαν
 μέ μεγάλην παρισίαν
 τάχα γιά νά πρωσκηνήσης 25
 ἢ τόν Παρμπα νά τιμήσης
 ὡς προεστόν τῆς ἐκλισίας
 κίος ποτεστά τῆς ἐνωρίας
 φίλος αὐτός πάλη μορένει
 πού γιά δόξα αποθένη 30
 Καί τόσον πολλοί τοῦ ἀρέσι
 ὥστε ὅπου ἂν ἤμπορέση
 ὅταν τῆς τόν πρωσκαλέση
 σπανιγήρη να μαθίζη
 εὐθῆς τά δεξιὰ κυτάζω 35
 Κι' αὐτά ἀμέσος τά ἀρπάζη
 ὡς λέον ἀγριοκητάζη
 ὅποιον δέν τόν χερετάι
 καί κἄθENA φοβερήζη
 τούς ὀδόντας τραγανήζη 40
 πῶς ἢ νά τόν χερετάι
 ἢ ἀλιός ἔξω τόν πετάι
 ὅθεν στό στασήδη ἐμβένη
 καί τόν μηνέο πέρνει
 Για νά ψάλη τριαδικά 45
 τροπάρια καί κυνονηκά
 Πεδιά κράζη γιά τό ἴσο
 Ἀλλ' ὀμπρός καί ἄλλα ὁποῖσω
 τά μάγουλα εὐθῆς φουσάκη

και σ' ὄλους τοιοῦτον μὲ θεατρίζεις
 παρακαλῶ ἀκούσατε καὶ μένα
 ἂν ἤμπορῶ νὰ πῶ καὶ ἐγὼ κανένα.
 Καὶ ἂν οἱ στίχοι δὲν ἔχουν νοστιμάδα 15
 σὰν τοὺς ἐδικούς σου πού στάζου <ν> μάννα
 κι ἂν εἶν' στερημένοι ἀπὸ κάθε χάριν
 ἔχουνε κἄν τέχνην μετρικὴν πάλιν.
 Δὲν μοῦ λέγεις Μαζαράκη
 ὅπου θεὸ νὰ πῆς φαρμάκι; 20
 Τί σοῦ ἴθε νὰ κινήσης
 καὶ τὸν διάκο ν' ἀπαντήσης;
 Γιὰ νὰ πᾶς στὴν ἐκκλησίαν
 μὲ μεγάλην παρρησίαν 25
 τάχα γιὰ νὰ προσκυνήσης
 ἢ τὸν <μ>πάρμπα νὰ τιμήσης
 ὡς προεστὸν τῆς ἐκκλησίας
 κι ὡς ποτεστὰ τῆς ἐνορίας;
 Φίλος αὐτὸς πάλι μωραίνει 30
 πού γιὰ δόξα ἀποθαίνει.
 Καὶ τόσον πολὺ τοῦ ἀρέσει
 ὥστε, ὅπου ἂν ἤμπορέση
 ὅταν τις τὸν προσκαλέση
 [εἰ]ς πανηγύρι νὰ καθίζη.
 Εὐθύς τὰ δεξιὰ κυττάζει 35
 κι αὐτὰ ἀμέσως τὰ ἀρπάζει.
 Ὡς λέων ἀγριοκυττάζει
 ὅποιον δὲν τὸν χαιρετάει.
 Καὶ καθένα φοβερίζει,
 τοὺς ὀδόντας τραγανίζει 40
 πῶς ἢ νὰ τὸν χαιρετάει
 ἢ ἄλλιῶς ἔξω τὸν πετάει.
 Ὅθεν στὸ στασίδι ἐμβαίνει
 καὶ τὸ μνηαῖο παίρνει.
 Γιὰ νὰ ψάλῃ τριαδικὰ 45
 τροπάρια καὶ κοινωνικὰ
 παιδιὰ κράζει γιὰ τὸ ἴσο
 ἄλλ' ὄμπρὸς καὶ ἄλλα ὀπίσω.
 Τὰ μάγουλα εὐθύς φουσκώνει

καὶ τὸ γένη του τεντόνι	50
τό μουστάκη ἀγριόνη	
ὄπου ὡς ἀχινιάς κεντρόνη	
τά μάτια κοκηνήζου	
τά ρουθούνια μικτηρήζου	
τά χήλητου μαυρήζη	55
καὶ ἡ ὄψη κητρινήζη	
τά φρίδια του υψόνη	
καὶ τὸ κούτελο ζαρόνη	
[τά δύοτου αυ]	
[καὶ] εἰς ὄλους [φανερόνη]	
τά δύο του αὐτοῖα τζουλόνη	
καὶ εἰς ὄλους φανερόνη	60
πῶς εἶναι καλεσμένοις	
καὶ ἀνιψιός καμαρομένοις	
Γιὰ νὰ πῆ χερουβικά	
τροπάρια καὶ κυνονικά	
αργὰ	
Κὶ ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσιν	65
ὀμιλίας νὰ συνθέσῃ	
τάχ' ὁ μπάρπας νὰ ἀγρικῆσῃ	
καὶ ἔσέ νὰ μοῦ ἐμφιμήσει	
πῶς ἔχει ἓν προκομένον	
ἀνιψιόν καὶ φωτισμένον	70
τῆς Ἀκαδημίας θρέμα	
ὀπόχει μεγάλο πνεῦμα	
καθεταὶ νὰ μοῦ συνθέτῃ	
Κὶ ὅπου λήπη νὰ πρωσθετῃ	
μέ μεγάλην ευφίαν	75
κόν μέ περισσιάν εὐγλοτία	
ὥστε ἀπέξω νὰ [φω]κυτάζη	
καὶ μέγανος νὰ φωνάζῃ	
πῶς αὐτός δέν ἔχη χρία	
ἀπ' αὐτίνα τὰ βιβλία	80
ἀλλ' ὅπου λήπη ἡ ἐφία	
τ' ἀναπληρῆ ἡ φληρία	
ἀλλά φήλη τί παθένη	
ὁ λαός ἄς τὸ μαθένη	

καὶ τὸ γένη του τεντώνει. 50
 Τὸ μουστάκι ἀγριώνει
 ὅπου ὡς ἀχνιάς κεντώνει.
 Τὰ μάτια κοκκινίζουν.
 Τὰ ρουθούνια μυκτηρίζουν.
 Τὰ χεῖλη του μαυρίζει 55
 καὶ ἡ ὄψη κιτρινίζει.

Τὰ φρύδια του ὑψώνει

καὶ τὸ κούτελο ζαρώνει.
 Τὰ δύο του αὐτιά τζουλώνει
 καὶ εἰς ὄλους φανερώνει 60
 πὼς εἶναι καλεσμένος
 καὶ ἀνηψιὸς καμαρωμένος
 γιὰ νὰ πῆ χερουδικὰ
 τροπάρια καὶ κοινωνικά
 ἀργά.

Κι ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ 65
 ὁμιλίας νὰ συνθέσῃ

Τάχ' ὁ μπάριμπας νὰ ἀγρουκήσῃ
 καὶ ἐσὲ νὰ μοῦ εὐφημίσῃ
 πὼς ἔχει ἓν προκομμένον 70
 ἀνιψιὸν καὶ φωτισμένον.

Τῆς Ἀκαδημίας θρέμμα
 ὀπόχει μεγάλο πνεῦμα.
 Κάθεται νὰ μοῦ συνθέτῃ
 κι ὅπου λείπει νὰ προσθέτῃ 75
 μὲ μεγάλην εὐφυΐαν
 μὲ περίσσιαν εὐγλωττία.

Ὡστε ἀπέξω νὰ κυττάζῃ
 καὶ μεγάλως νὰ φωνάζῃ
 πὼς αὐτὸς δὲν ἔχει χρεία 80
 ἀπ' αὐτεῖνα τὰ βιβλία.

Ἄλλ' ὅπου λείπει ἡ εὐφυΐα
 τ' ἀναπληροῖ ἡ φλυαρία.

Ἄλλὰ, φίλοι, τί παθαίνει
 ὁ λαὸς ἄς τὸ μαθαίνει

- [αλλ' ὡς νά μιουλιάζη]
 πῶς μέσα δέν κυτάζη 85
 ἀλλ' ὡς νά μιαουλιάζη
 ἀπο ἐδικάτου λήη
 καί προσπιημένα κλήη
 ὄθεν ἀγανακτησιμένη λέγουν
 πῶς αὐτό δέν τό πιστέβουν 90
 Καί ἄς μην ταῖς ῥιτορεύη
 καί μέ λέξεις νά γιρεύη
 ἔτζη ἀνοήτος νά φωνάζη
 καί μάτεια νά κοπιαζή
 διατή ὄκτο χέρη τόν ἐπια: 95
 νουν και ὄκτην πόρταν τόν
 εὐγανουν.
 Ζεύς
 Τί σοῦ ἐφάνη θεαί ἡμον
 ἐπροκτές νά φλιαρίσης
 καί ὅπου θά μετανοήσης
 τό τιαῦτο σφαλμασου 100
 μὰ ἐγῶ θένα πενέσο
 τὸν τιούτον συγγραφέα
 μέ μεγάλην πρωσωχήν
 ἔχης διαφορο κανένα
 νά ξετάζης ἐσύ τοὺς ἄλους 105
 καί νά χάνης τόν κερόν.
 Μόνε ἄς εἶναι δέν τό θέλη
 τάχα νά κατηγορώη
 Μόνε τό ἔχη φυσηκό
 γιά τὰ ξένα νά τόν μέλι 110
 [μέλη] τά δικά του νά μίν λήη
 καί νά λέγη ὄλο κακόν
 μὰ ἐγῶ τόρα σέ λέγω μερικά
 ὁ ἐκταέδηκάσου
 καί νά πάβης παντελώς 115
 ὅπου θά κατηγοράης
 ὄλο νέους πρωκομενους
 ἐσή ὅπου εἶσε ὁ [Ἰαμαθής.
 ὅπου εἰς τὰ δυλινάτα

πῶς μέσα δὲν κυττάζει 85
 ἀλλ' ὡς νὰ μισουλιάζη
 ἀπὸ ἔδικά του λέει
 καὶ προσποιημένα κλαίει.
 Ὅθεν ἀγανακτισμένοι λέγουν
 πῶς αὐτὸ δὲν τὸ πιστεύουν. 90
 Καὶ ἄς μὴν τὲς ρητορεύη
 καὶ μὲ λέξεις νὰ γυρεύη
 ἔτσι ἀνοήτως νὰ φωνάζη
 καὶ μάταια νὰ κοπιάζη.
 Διατὶ ὄκ' τὸ χέρι τὸν ἐπιάνουν 95
 κι ὄκ' τὴν πόρτα τὸν ἐβγάνουν.

Ζεὺς

Τί σοῦ ἐφάνη Θεὲ ἡμῶν
 ἐπροκτὲς νὰ φλυαρήσης
 καὶ ὅπου θὰ μετανοήσεις 100
 τὸ τοιαῦτο σφάλμα σου.
 Μὰ ἐγὼ θεὸ νὰ παινέσω
 τὸν τοιοῦτον συγγραφέαν
 μὲ μεγάλην προσοχήν.
 Ἔχεις διάφορο κανένα 105
 νὰ ξετάζης ἐσὺ τοὺς ἄλλους
 καὶ νὰ χάνης τὸν καιρόν;
 Μόνε, ἄς εἶναι, δὲν τὸ θέλει
 τάχα νὰ κατηγορή.
 Μόνε τὸ ἔχει φυσικὸ 110
 γιὰ τὰ ξένα νὰ τὸν μέλη
 τὰ δικά του νὰ μὴν λήη
 καὶ νὰ λέγη ὄλο κακόν.
 Μὰ ἐγὼ τώρα σὲ λέγω μερικά 115
 ὅ ἐκ τὰ ἔδικά σου
 καὶ νὰ παύης παντελῶς
 ὅπου θὰ κατηγοράεις
 ὄλο νέους προκομμένους,
 ἐσὺ ὅπου εἶσαι ὁ ἀμαθής,
 ὅπου εἰς τὰ Δηλινάτα

ἔμαθες νὰ καπακίξης
μόνον τὸ λειτουργικόν. 120

καὶ ἀπὸ εὐτοῦ ἔμεταφέρθης
εἰς τὴν χώραν Δηξουρίου
γιὰ νὰ μάθης νὰ μιλῆς.

Μὰ καὶ ἐκεῖ ἡ καλή σου τύχη 125
καὶ ἔρχεται ἓνας Σιναΐτης
γιὰ νὰ δείξῃ ἑλληνικά...

Ἄνοιξε εὐθὺς σχολεῖον
πού δὲν ἤξευρες νὰ λέγῃς 130
οὔτε κἂν διὰ νὰ προφέ-

ρης ἓνα τι μηδενικόν.

Καὶ εἰς τὴν Πόλιν πού ἐπῆγες
φαίνεται σου νὰ ἐγένῃς
ἓνας μέγας γραμματέυς.

Μὴν φαντάζεσαι ὅτι ξέρεις 135
οὔτε κἂν διὰ νὰ προφέρῃς

ἐκεῖνο μόνον τὸ λοιπὸν
ὅπου τοὺς ὀρωμένους
εἶπες ἐκεῖνοι ἤγουν ὅπου
βλέπουν, γιὰ νὰ μὴν τὸ
ἐννοῆς. 140

Μεταγραφή

Η φωνητική γραφή του χειρογράφου, η ποικιλομορφία στη γραφή των λέξεων και η πλούσια ανορθογραφία καθιστούν το κείμενο δυσανάγνωστο για το σημερινό αναγνώστη. Για το λόγο αυτό αποφασίστηκε η ορθογραφημένη μεταγραφή του στη γλώσσα της εποχής του, χωρίς ιδιαίτερα μεγάλες παρεμβάσεις.

Αποκαταστάθηκαν οι παρατονισμοί, οι πολυτονισμοί και η απουσία στίξης. Στις περιπτώσεις που υπήρχαν δύο εκδοχές, και οι δύο ορθές, στην απόδοση ενός χωρίου, αυτές παρουσιάζονται στα «Σχόλια». Οι λέξεις «πόλη» και «μπόλη» αντικαταστάθηκαν από την «Πόλιν» ως συντομογραφία της λέξης «Κωνσταντινούπολις». Ο μέλλοντας αποδόθηκε με «θέλει + υποτακτική». Διατηρήθηκε το συμφωνικό σύμπλεγμα «τζ», δηλωτικό των λέξεων επτανησιακού ιδιώματος και χρησιμοποιήθηκαν γωνιώδεις αγκύλες < > σε ελάχιστα σημεία, όπου απαιτήθηκαν προσθήκες γραμμμάτων ή συλλαβών, ενώ απαλείφθηκαν όλες οι διαγραφές.

Το κείμενο, εάν και μικρό σε έκταση, απαιτήσε μεγάλο χρονικό διάστημα για να επιτευχθεί η πλήρης μεταγραφή του. Η δυσκολία προήλθε αφ' ενός από τη φωνητική γραφή, την προσπάθεια τήρησης από την πλευρά του συγγραφέα κάποιας καλλιγραφίας που δυσχέρανε ακόμη περισσότερο την ανάγνωση και αφ' ετέρου από το γεγονός ότι το μαύρο μελάνι του χειρογράφου είχε διαπεράσει στο νεύρο των φύλλων, με αποτέλεσμα να καθίσταται δυσχερής η διακρίβωση των λέξεων.

Με την ευκαιρία θέλω εδώ να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην επίσημη αυτή εργασία: την κόρη μου Αντωνία Βασιλάκου για την υπομονή της να διαβάσει το χειρόγραφο στο αρχικό ακόμα στάδιο και να προτείνει έξυπνες λύσεις, τη θεατρολόγο Γωγώ Βαρζελιώτη και την ειδική επιστήμονα Στέφη Αδαμοπούλου που με τις παλαιογραφικές τους γνώσεις διάβασαν δυσνόητα σημεία του κειμένου και επεσήμαναν δικές μου αβλεψίες, τη φίλη θεατρολόγο και φιλόλογο Ηρώ Κατσιώτη που είχε την καλωσύνη να το ξαναδιαβάσει, να εντοπίσει παραλείψεις και να προτείνει εύστοχες εκδοχές και τέλος τη θεατρολόγο και φιλόλογο Ιωάννα Ρεμεδιάκη για τον τελικό έλεγχο του τονισμού των δύο κειμένων.

Γλώσσα

Η γλώσσα του κειμένου είναι η ομιλουμένη νεοελληνική της εποχής που πιθανολογείται η συγγραφή του έργου, μεταξύ 1831-1836²³, μία γλώσσα ανάμεικτη από στοιχεία λόγια και λαϊκά, που διανθίζεται με λέξεις του επτανησιακού ιδιώματος, ναυτικούς και εκκλησιαστικούς όρους, λέξεις της λαϊκής ιατρικής, καθώς και λέ-

23. Σ.-Β. Χ., *όπ. παρ.*, σελ. 352-353.

Ξεις ιταλικής προέλευσης όμως είναι φυσικό, λόγω της μακροχρόνιας ενετικής επιρροής, αλλά και τούρκικες λέξεις, που είχαν παρεισφύσει στη γλώσσα των Κεφαλλήνων λόγω των επαφών τους με την απέναντι στεριά.²⁴

Ναυτικοί όροι: τίρα μόλα, μπουρίνα, παταρίδιζα, ιστίον, ξάρτι, καπετάνιος, βάρκα, εμβαρκάρομαι.

Εκκλησιαστικοί όροι: αναγνώστης, δεσπότης, πατριαρχείο, τροπάρια κοινωνικά, τριαδικά, χερουδικόν, μνηαίο, παρακλητική, τριώδι, προεστός της εκκλησίας, ενορία, τετραβάγγελο.

Όροι λαϊκής ιατρικής: αβδέλλες, μοροΐδες, ζοχάδες.

Λέξεις επτανησιακές: Αδηλινάδες, καμιλιά, αγκαλά, αβδέλλα, αγροικώ, ακαρτερώ, ευτείνος, καμαρωμένος, καπακίζω, καταπολλ(λ)ά, οκ, έτζι, επροκτές, τζουλώνω, μπουγάτζα, τζεκούρα.

Λέξεις ιταλικής προέλευσης: μόλα, μπουγάτσα, μπουρίνα, παταρίδιζα, καπετάνιος, κρεπάρω, μισεύω, μπάρμπας, ποτεστά, προτεζιόνα, τάβλα, τρέτα, κον.

Λέξεις τούρκικες: ανασίνι, κιαφίρ, γιολντασί, ηβαλά, νε αβάρσι, χαζίρι, χαζίρικος χαζριτείται.

Το κείμενο αυτό αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της ομιλουμένης γλώσσας σ' ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο, την Κεφαλονιά, στην τρίτη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα, μιας γλώσσας όπου κυριαρχεί το ελληνικό λεξιλόγιο, χωρίς να λείπουν όμως τα δάνεια και οι επιρροές.

Καθώς ο συγγραφέας του χειρογράφου παραμένει μέχρι τώρα άγνωστος, αφού δεν υπογράφει το έργο του και τα μέχρι στιγμής γνωστά στοιχεία δεν βοηθούν στην αποκάλυψη του προσώπου του²⁵, η γλωσσική μελέτη του κειμένου έρχεται να προσθέσει ψηφίδες γνώσης για την προσωπικότητα του άγνωστου αυτού προσώπου.

Γίνεται σαφές ότι ο συγγραφέας δεν έχει συστηματικά διδαχτεί την ελληνική γλώσσα. Οι γνώσεις του περιορίζονται στο ελληνικό αλφάβητο και στις συντομογραφίες διφθόγγων ή συμπλεγμάτων που χρησιμοποιούνταν στην εποχή του. Γνωρίζει να μιλάει ορθά την ελληνική, αλλά όχι και να την γράφει. Γι' αυτό άλλωστε επιλέγει τη φωνητική γραφή, χωρίς να ακολουθεί κάποιο ορθογραφικό κανόνα. Απλά αποτυπώνει στο χαρτί τις λέξεις, έτσι όπως τις ακούει. Άλλωστε όπως και ο ίδιος αναφέρει στο κείμενό του, θεωρεί τα ελληνικά τα πλέον δύσκολα γράμματα.

Ένα δεύτερο στοιχείο αποκαλυπτικό του περιβάλλοντος στο οποίο κινείται ο συγγραφέας είναι η ορθότητα χρήσης εκκλησιαστικών όρων στο κείμενο. Οι λέ-

24. ΚΟΝΤΟΣΟΠΟΓΛΟΣ ΝΙΚ., *Διάλεκτοι και ιδιώματα της νέας ελληνικής*, Αθήνα 1981, σελ. 41.

25. Σ.-Β. Χ., *οπ. παρ.*, σελ. 353-355.

Ξεις αυτές συνηγορούν υπέρ της άποψης ότι ο συγγραφέας, φίλος του Μαζαράκη, όπως ο ίδιος διατείνεται, γνώριζε τα εκκλησιαστικά βιβλία, είτε ως ιερωμένος και ο ίδιος, είτε ως λαϊκός που πιθανόν να είχε ανάμειξη στα εκκλησιαστικά πράγματα του Ληξουρίου. Μνημονεύει επίσης λέξεις λαϊκής ιατρικής, που σχετίζονται με την αποκάλυψη ενός προσωπικού στοιχείου του Άνθιμου Μαζαράκη, ότι δηλ. υπέφερε από αιμορροΐδες.

Οι ναυτικοί όροι πρέπει να αποδοθούν στο γεγονός ότι οι Κεφαλονίτες ως ναυτικός λαός αυτονόητα γνώριζαν τις λέξεις αυτές.

Πάντως, πέρα από την έλλειψη γραμματικών γνώσεων, το κείμενο με τις μικρές, συντακτικά ορθές περιόδους του, αποκαλύπτει ότι ο συγγραφέας πρέπει να ήταν εγγράμματος. Ίσως να είχε ιταλική παιδεία, όπως όλοι οι μορφωμένοι Επτανήσιοι της εποχής αυτής και να φθονούσε τον Μαζαράκη για την ελληνική παιδεία που εκείνος δεν διέθετε.

Σε μία εποχή που η δυνατότητα διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας στην Κεφαλονιά ήταν περιορισμένη, «διά στόματος» πατέρα Μαζαράκη εκφράζεται στο έργο η έντονη επιθυμία των Κεφαλονιτών να μάθουν σωστά τη μητρική τους γλώσσα, τα ελληνικά, έκφραση που έμμεσα απηχεί και το διακαή πόθο του συγγραφέα.

Γραφή

Καθώς ο συγγραφέας στερείται ελληνικής παιδείας, καταφεύγει στη φωνητική γραφή, μία γραφή εντελώς ιδιότυπη με γράμματα πλαγιαστά, με μικρή κλίση προς τα δεξιά, τα οποία προσπαθεί να κάνει καλλιγραφικά ενώνοντας συχνά τις λέξεις μεταξύ τους, γεγονός που καθιστά το χειρόγραφο δυσανάγνωστο για το σημερινό αναγνώστη.

Όλο το κείμενο είναι γραμμένο από το ίδιο χέρι που πρέπει να είναι αυτό του συγγραφέα. Σπάνια σβήνονται λέξεις ή υπάρχουν προσθήκες πάντα με τον ίδιο γραφικό χαρακτήρα.

Ορθογραφία

Το κείμενο γραμμένο φωνητικά είναι εντελώς ανορθόγραφο και ως εκ τούτου δεν ακολουθούνται κάποιοι γραμματικοί κανόνες. Στο θέμα της γενικής ορθογραφίας του κειμένου έχει κανείς να παρατηρήσει τα ακόλουθα:

α') Συστηματική απουσία στίξης. Σπάνια εμφανίζεται το κόμμα (,) ή η τελεία (.), ενώ για το συλλαβισμό των λέξεων στο τέλος των αράδων χρησιμοποιείται η άνω-κάτω στιγμή (:)

β') Οι τόνοι (οξεία, βαρεία, περισπωμένη) χρησιμοποιούνται άλλοτε σωστά και άλλοτε λανθασμένα. Συχνά εμφανίζονται λέξεις άτονες (π.χ. φυλον Β' 3). Παρα-

τηρούνται επίσης παρατονισμοί (π.χ. *Πατριαρχιό* Δ' 23) και λέξεις με δύο τόνους (π.χ. *τάξήδη* Β' 31).

γ') Λανθασμένη τοποθέτηση πνευμάτων, δασείας αντί ψιλής και το αντίθετο π.χ. *Α' 12*, *Β' 10*

δ') Χρήση των χαρακτηριστικών συμβόλων:

- γ για τη δίφθογγο «ου»
- η για τη δίφθογγο «ει»
- ξ για το συμφωνικό σύμπλεγμα «στ» και
- η' για το σύνδεσμο «και»

ε') Το άρθρο συχνά ενώνεται με το ουσιαστικό σε μία λέξη π.χ. *ηετία* αντί *η αιτία* (Β' 14)

στ') Οι αδύνατοι τύποι των κτητικών αντωνυμιών ενώνονται σε μία λέξη με τα ουσιαστικά π.χ. *ιμού* (Α' 1), μετατρέποντας το τελικό ς, όπου υπάρχει, σε σ π.χ. *ο αδελφόςτου* (Β' 15), *μόνοστού* (Β' 16), στοιχείο που δηλώνει ιταλική επίδραση²⁶.

ζ') Οι αδύνατοι επίσης τύποι των προσωπικών αντωνυμιών ενώνονται σε μία λέξη με τα ρήματα: π.χ. *ήξευρετο* (Β' 19), *σταμάθο* (Γ' 35).

η') Παραλείπονται συχνά διπλά σύμφωνα π.χ. *ελινικά* (Α' 10), *πολά* (Ε' 2), *γράματα* (Α' 11), *άλο* (Ε' 18), ενώ προστίθενται σε λέξεις που δεν τα χρειάζονται π.χ. *όλλο* (Δ' 44).

θ') Σύγχυση στη γραφή διφθόγγων, όπου συχνά ίδιες λέξεις επανεμφανίζονται με διαφορετική γραφή π.χ. *αυδέλες* (Β' 36) και *αβδέλας*, (Β' 33)

μισεύσο (Α' 15) και *μισέβη* (Ε' 44)

ι') Σύγχυση στη γραφή ομόηχων φωνηέντων: π.χ. *ύπο* αντί *είπω*.

ια') Η Κωνσταντινούπολη εμφανίζεται με τη συντομευμένη μορφή της και αναγράφεται με τη φωνητική γραφή ως *μπόλη* (π.χ. Β' 1, 52).

ιβ') Τα ρήματα γράφονται συνήθως με ο π.χ. *στήλο* (Α' 3), *γένο* (Α' 12), *μισεύσο* (Α' 15) αλλά και με ω π.χ. *κάμω*, (Α' 4)

Το τρίτο ενικό πρόσωπο των ρημάτων στην οριστική γράφεται συνήθως με η π.χ. *θέλη* (Β' 10) αλλά και με ι π.χ. *θέλι* (Β' 12).

Το ίδιο συμβαίνει και με την υποτακτική. π.χ. *να γνωριστής* (Α' 5), αλλά και *διά να αφίσι* (Β' 7).

Το βοηθητικό ρήμα *είμαι* γράφεται συνήθως σε όλα τα πρόσωπα με η

π.χ. *ήμαι από τα Αδιλινάτα* (Γ' 25)

ήμεθα σοσμένη (Γ' 56)

26. ΧΟΡΤΑΤΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Κατζούμπος: Κωμωδία*, Κριτική έκδοση, σημειώσεις γλωσσάριο Λίνος Πολίτης, Ηράκλειον Κρήτης, Έταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 1964, σελ. ζ'.

Γραμματικές Παρατηρήσεις

Καταθέτουμε εδώ γενικές γραμματικές παρατηρήσεις πάνω στο κείμενο του χειρογράφου.

Φθογγολογία. Φαινόμενα σε σχέση με πάθη φωνηέντων παρατηρούνται κατά κύριο λόγο στον έμμετρο σατιρικό επίλογο, όπως είναι φυσικό, λόγω των απαιτήσεων της στιχουργίας.

έκθλιψη (στίχοι 11, 12, 48, 67, 80, 81, 82, 86)

αποκοπή (κι αν ειν' - στίχος 17)

αφαίρεση (σούλθε - στίχος 21)

κράση (οπόχει στίχος 72)

Παρατηρείται επίσης:

- *Πρόταξη α* του α σε ουσιαστικά και ρήματα: *αδδέλλα* (B' 33, 35, 41-42, 49), *αγροικώ* (στίχος 67), *Αθληνάδες* (B' 18), *Αθληνάτα* (Γ' 25), *ακαρτερώ* (B' 55), *στοιχείο καθαρά επτανησιακό*.

6) του ε : *εντροπή* (E' 47), *ετούτα* (E' 17), *επροκτές* (στίχος 98).

γ) του ο σε επιρρήματα: *ογλήγορα* (Δ' 30), *όξου* (Δ' 21), *ομπρός* (στίχος 48), *οπίσω* (στίχος 48).

- *Επίταξη* του ε α) σε ρήματα στο τρίτο πληθυντικό πρόσωπο
π.χ. *ενοχλίσουνε* (B' 34-35), *κάμουνε* (Γ' 34), *πνίξουνε* (B' 36)

6) σε ουσιαστικά στη γενική του πληθυντικού αριθμού.

π.χ. *ανθρώπωνε* (*ανθρώπωνε*) (Γ' 39)

- *Απαλοιφή* του τελικού ν α) σε γενική πληθυντικού : *τέλος πάντω <ν>* (A' 5)

6) στο τρίτο πληθυντικό πρόσωπο ρημάτων:

π.χ. *καταπνίξου <ν>* (B' 41), *στάξου <ν>* (στίχος 16)

- *Τροπή φωνηέντων*: το α > ε *ευτείνος αντί αυτείνος* (Γ' 4, 13)

ευτού αντί αυτού (Στίχος 122)

το ι > ο *ομολής αντί ομιλής* (Γ' 34)

- *Χρήση του συμφωνικού συμπλέγματος*:

α) τζ αντί τσ π.χ. : *έτζι* (Γ' 23), *μπουγάτζα* (Δ' 28, 31, 54, E' 17), *τζεκούρα* (E' 19), *τζεκούρι* (E' 22), *τζουλάνει* (στίχος 59)

6) κτ αντί χτ π.χ. : *επροκτές* (στίχος 98)

Άρθρα και αντωνυμίες. Γενικά παρατηρείται ορθή χρήση των άρθρων, εάν εξαιρέσει κανείς την ανορθόγραφη γραφή τους. Ως προς το θηλυκό άρθρο στην αιτιατι-

κή πληθυντικού χρησιμοποιείται αντί του τις στη δημοτική ή του τας στην καθαρεύουσα, η λαϊκή ή ποιητική μορφή του *τες*, η οποία στη φωνητική γραφή του κειμένου εμφανίζεται ως *ταις* (π.χ. Β' 51, Δ' 20, 21).

Η ίδια μορφή ακολουθείται και όταν χρησιμοποιείται ως αδύνατος τύπος προσωπικής αντωνυμίας π.χ. *ταις ρητορεύη* (Στίχος 91).

Από τις αντωνυμίες εκτός από το *αυτός-ή-ό* χρησιμοποιείται επίσης ο εκτεταμένος τύπος της δεικτικής αντωνυμίας *αυτίνος-η-ο* (π.χ.: στίχος 80). Μεγάλη χρήση γίνεται στο μόριο *οπού* αντί *όπου*, που χρησιμοποιείται κυρίως σε θέση αναφορικής αντωνυμίας, αλλά και ως χρονικός ή αιτιολογικός σύνδεσμος (βλ. Σχόλια).

Ρήματα. Όσον αφορά στα ρήματα μπορεί κανείς να παρατηρήσει:

α) χρήση του αρχικού τύπου του ρήματος *ξέρω* αντί του *ξέρω* π.χ. Α' 8, Ε' 19, 26.

β) χρήση της χρονικής αύξησης η αντί ε π.χ. *ήφερα* αντί *έφερα* (Δ' 11, Ε' 3), *ήπρεπε* αντί *έπρεπε* (Γ' 7)

γ) σχηματισμό του μέλλοντος των ρημάτων με το θέλει + υποτακτική του ρήματος π.χ. Β' 26, Δ' 65

Στιχουργία

Η εμφανής δυσκολία που αντιμετωπίζει ο συγγραφέας στη διατύπωση ενός ζωντανού θεατρικού λόγου, όπως αυτή διαγιγνώσκεται από την ανάγνωση του διαλογικού μέρους, οδήγησε τον πρωτοεμφανιζόμενο θεατρικό συγγραφέα, μετά την Α' πράξη να εγκαταλείψει, στη συνέχεια, τη θεατρική γραφή. Και ενώ ανακοινώνει ότι *Εξακολουθή και η δευτέρα πράξης*, αντ' αυτής συντάσσει έναν έμμετρο σατιρικό μονόλογο, ένα είδος ποιητικού επιλόγου 140 στίχων που χωρίζονται σε δύο μεγάλες ενότητες (Μέρος Α': στίχοι 1-96, Μέρος Β': στίχοι 97-140).

Οι δύο πρώτοι στίχοι γράφονται σε μικρή απόσταση από το υπόλοιπο στιχούργημα για να ξεχωρίσουν ως ένα δίστιχο μότο ή ως ένας μικρός πρόλογος και είναι ιαμβικοί δεκαπεντασύλλαβοι. Οι στίχοι 3-18 είναι ενδεκασύλλαβοι και οι στίχοι 19-140 οκτασύλλαβοι, με ενδιάμεσα κάποιους εννεασύλλαβους και δεκασύλλαβους στίχους.

Ομοιοκαταληξία εμφανίζεται μόνο στους στίχους του Α' μέρους (στίχοι 1-96). Είναι ζευγαρωτή παραξύτονη (ομοιοκατάληκτα δίστιχα) με μικρές εξαιρέσεις:

α) ομοιοκαταληξία τεσσάρων συνεχόμενων στίχων (στίχοι 57-60)

β) ομοιοκαταληξία τριών συνεχόμενων στίχων (στίχοι 31-33 και 35-37)

γ) ανάκατη ομοιοκαταληξία (ο στίχος 34 ομοιοκαταληκτεί με το δίστιχο 39-40, ο στίχος 38 με το δίστιχο 41-42).

Στο δεύτερο μέρος του στιχουργήματος ο συγγραφέας αποδεσμεύεται από την ομοιοκαταληξία, την οποία δεν τηρεί σε κανένα στίχο μέχρι το τέλος (στίχοι 97-140). Παρά την απουσία της, οι στίχοι διαθέτουν αρμονία και φυσική γοργή ροή, ευχάριστη στο σημερινό αναγνώστη.

Εύκολα κανείς διαπιστώνει ότι ο συγγραφέας εμφανίζεται ικανότερος στο «στιχουργείν» και ιδιαίτερα στο να ριμάρει, ακολουθώντας την επτανησιακή παράδοση της έμμετρης σάτιρας²⁷, όπως αποδεικνύει η ικανότητά του να ταιριάζει στίχους ποικίλων συλλαβών (15σύλλαβοι, 11σύλλαβοι, 8σύλλαβοι), αλλά και μέτρων (στους iamβικούς στίχους εμπλέκονται και τροχαιϊκοί) με άνετη και επιτυχή ομοιοκαταληξία.

Αλλά και στο δεύτερο μέρος, που ο συγγραφέας επιχειρεί να ξεφύγει από τα καθιερωμένα, συνθέτει, με ικανοποιητικό αποτέλεσμα, ανομοιοκατάληκτους στίχους ακολουθώντας την παράδοση της λαϊκής ποίησης, αλλά και παραδείγματα από την επτανησιακή ποίηση (βλ. ποίηση Σολωμού και Κάλβου) που είναι πιθανό να γνωρίζει.

Η ποικιλία της στιχοπλοκίας είναι επίσης δυνατό να εκληφθεί ως μία μορφή σχεδιάσματος. Όπως στην πρώτη πράξη ο συγγραφέας αποπειράται να δοκιμάσει τη θεατρική γραφή, έτσι και στον επιλογο πειραματίζεται, με περισσότερη βέβαια επιτυχία σε διάφορα είδη στιχουργίας. Οι τρεις μάλιστα τελευταίοι προβληματικοί στίχοι (138-140) συνηγορούν υπέρ της άποψης ότι γράφτηκαν πρόχειρα, με τη σκέψη μελλοντικής βελτίωσής τους, γεγονός που δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ, γι' αυτό και το απότομο και ακατανόητο τέλος του στιχουργήματος. Ίσως ο συγγραφέας να μην έμεινε ικανοποιημένος από το έργο του, γι' αυτό και δεν ενδιαφέρθηκε να το βελτιώσει και να το ολοκληρώσει, ή άλλοι εξωτερικοί παράγοντες τον εμπόδισαν σ' αυτό.

Υφολογία

Παρά τη χροιά του πρωτόλειου, ο συγγραφέας εμφανίζεται να κατέχει τα κωμικά τεχνάσματα, απαραίτητος εξοπλισμός για τη συγγραφή κωμωδίας, από τα οποία χρησιμοποιεί:

α) την επανάληψη της φόρμουλας των ερωτήσεων στις απαντήσεις, στοιχείο που από τη μία αποκαλύπτει εκφραστική πενία, από την άλλη όμως ενέχει σπέρματα κωμικότητας

27. Βλ. το ζακυνθινό «Χάση» του Δημ. Γουζέλη, σατιρικά ποιήματα των Νικ. Κουτούζη, Σολωμού Μάτεσι κ.ά. καθώς και την κεφαλονίτικη σατιρική ποίηση της περιόδου 1830-1833 (βλ. Σ.-Β. Χ., *όπ. παρ.*, σελ. 356).

6) τα κατ' ιδίαν του καπετάνιου (Γ' 21, 26) και του δασκάλου (Ε' 28, 45-48) που περιγελούν και σαρκάζουν τον Μαζαράκη, αλλά και του ίδιου του διακωμωδούμενου (Γ' 36-37, 42-43, 53, Δ' 39, 61-64) που παρουσιάζουν την αφέλεια και την ανοησία του σε όλο της το μεγαλείο

γ) την ασυνεννοησία που οφείλεται στην έλλειψη αισθητηρίου αλλά και γνώσης της ελληνικής γλώσσας.

Ο Μαζαράκης εμφανίζεται να έχει παντελή άγνοια των ελληνικών, σε σημείο που ερμηνεύει λανθασμένα ελληνικές λέξεις (Σκηνή Γ') και δεν έχει καν την ικανότητα να μπορεί να ξεχωρίζει τις ελληνικές από τις τούρκικες λέξεις (Σκηνή Ε'). Ως προς το ύφος της σάτιρας αρχικά ο συγγραφέας αποφεύγει το «ονομαστί κωμωδείν». Η σάτιρα προχωρεί βαθμιαία από σκηνή σε σκηνή για να φτάσει στην κορύφωσή της στην Ε' Σκηνή. Ο αναγνώστης θα πληροφορηθεί το όνομα του διακωμωδούμενου στο τέλος της Γ' πράξης και αυτό όχι ευθέως, αλλά μέσω του ονόματος του αδελφού του, Σπυρίδωνα Μαζαράκη. Αντίθετα με το διαλογικό μέρος, στον έμμετρο μονόλογο η επίθεση είναι ευθύβολη και η σάτιρα καυστική. Εκεί ο συγγραφέας απευθυνόμενος σε δεύτερο πρόσωπο στον ίδιο τον Μαζαράκη του σέρνει «τα εξ αμάξης» και δεν του χαρίζεται σε τίποτα.

Είναι σαφές ότι το έργο έχει γραφτεί προς ανάγνωση, ως σατιρικό κείμενο κατά συγκεκριμένου προσώπου και όχι για να παιχτεί. Το αποδεκνύουν οι λιγότερες σκηνικές οδηγίες του κειμένου. Οι εισόδοι και οι έξοδοι των προσώπων άλλοτε αναγγέλλονται μέσα στο κείμενο, ή σημειώνονται μέσα σε παρένθεση υπό μορφή σκηνικής οδηγίας και άλλοτε όχι, ενώ υπάρχουν σημεία όπου οι σκηνικές οδηγίες έχουν εντελώς παραλειφθεί.

α) Αναγγελία εισόδου μέσα από το κείμενο: Β' 50, Δ' 4

β) Αναγγελία εισόδου υπό μορφή σκηνικής οδηγίας: Δ' 25

γ) Σημείωση εξόδου υπό μορφή σκηνικής οδηγίας: Β' 7, 21, 36, 69, Δ' 13, Ε 12, 44

δ) Απουσία αναγγελίας εισόδου στο κείμενο ή σκηνικής οδηγίας: Β' 28, 43

ε) Απουσία σκηνικής οδηγίας Ε' 28 («κατ' ιδίαν» ή «με τον εαυτόν του»), Β' 37-42 («μένει μόνος του»), ενώ η σκηνική οδηγία «πηγένου» (Β' 54), θα πρέπει να εννοεί ότι μετακινούνται προς την έξοδο, διότι ο διάλογος συνεχίζεται σε δεκαπέντε (15) ακόμα πράξεις.

Σε καμμία σκηνή δεν υπάρχει αναφορά του σκηνικού χώρου πλην της τέταρτης (Δ'), όπου αναγράφεται στην αρχή της σκηνής η φράση: «εύφιασε το καράβη εις πόλην» υποδηλώνοντας την αλλαγή του σκηνικού χώρου, σε σχέση με τις προηγούμενες ή την επόμενη σκηνή, όπου οι σκηνικοί χώροι δεν μνημονεύονται αλλά υπονοούνται. Και αυτοί είναι:

Σκηνή Α': Οικία των Μαζαράκηδων στο Ληξούρι

Σκηνή Β': Στο λιμάνι του Ληξουρίου

Σκηνή Γ': Μέσα στο καράβι για την Πόλη

Σκηνή Δ': Στην Πόλη, στο σπίτι του αδελφού του Σπυρίδωνα Μαζαράκη

Σκηνή Δ': Στην Πόλη, στο Πατριαρχείο

Το ίδιο ισχύει και για το θεατρικό χρόνο που και αυτός δεν μνημονεύεται. Στηριζόμενοι στη βιογραφία²⁸ του Άνθιμου Μαζαράκη συνάγουμε το συμπέρασμα ότι το 1818 είναι ο θεατρικός χρόνος του έργου, χρονιά που ο Μαζαράκης μεταβαίνει στην Κωνσταντινούπολη για να σπουδάσει στη Μεγάλη του Γένους Σχολή.²⁹

Σχόλια

Πρόσωπα (Αναγνώστης, Πατέρας): Ο συγγραφέας αποφεύγει να αναφέρει ευθέως τα ονόματα των διαλεγόμενων προσώπων. Έτσι αρχικά ο Απόστολος Μαζαράκης μνημονεύεται με την επαγγελματική του ιδιότητα ως αναγνώστης και ο Ανδρέας Μαζαράκης με τη συγγενική του ιδιότητα ως πατέρας του. Ο δεύτερος δεν θα μνημονευτεί πουθενά με το όνομά του, ένδειξη ευποληψίας προς το σεβάσμιο ιερέα από την πλευρά του συγγραφέα, που ακολουθεί την τακτική της κλιμακωτής σάτιρας με ανιούσα κατεύθυνση, που φτάνει στην κορύφωσή της στην πέμπτη και τελευταία σκηνή της κωμωδίας. Ο αναγνώστης του έργου θα πληροφορηθεί το επίθετο του σατιριζόμενου προσώπου στην προτελευταία πράξη της Γ' Σκηνής (Γ' 61) συνεκδοχικά, με την αναφορά του ονόματος του αδελφού του, Σπυρίδωνα Μαζαράκη, ενώ ευθέως θα γίνει αναφορά σ' αυτόν με το επίθετό του στον τρίτο στίχο του εμμέτρου επιλόγου.

Η μνεία της ιδιότητάς του ως αναγνώστη και του αρχικού ονόματός του, Αποστόλη, αποτελούν υποβοηθητικά στοιχεία για την χρονολόγηση του κειμένου.³⁰

Α' 3 γνώμη: Βλ. επίσης «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Δ' 144, 150, 183, 205, 214 και «Ιντερμέδιο της κυρά Λιάς» 123.

Α' 3,4,5 πόλη: Έννοεί την Κωνσταντινούπολη. Δηλώνεται έμμεσα η σημασία της στη συνείδηση των Ελλήνων ως κέντρου του Ελληνισμού και της ελ-

28. Βλ. Σ.-Β. Χ., *όπ. παρ.*, σελ. 351.

29. Σ.-Β. Χ., *όπ. παρ.*

30. Βλ. Σ.-Β. Χ., Χ. Χρονολόγηση του χειρογράφου, στο Ένα άγνωστο ληξουργικό θεατρικό χειρόγραφο, *όπ. παρ.*, σελ. 352-353.

ληνικής παιδείας και ως πόλος συγκέντρωσης σημαντικών ανθρώπων, παρά το γεγονός ότι, εάν το έργο γράφεται μεταξύ 1831-1836, έχει προηγηθεί εκτεταμένος σφραγιασμός και διωγμός του κ/πολίτικού ελληνικού στοιχείου και ιδιαίτερα των Φαναριωτών αμέσως μετά την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης του 1821.³¹

Α' 8 οπού: Χρήση του μορίου σε θέση ειδικού συνδέσμου (αντί «ότι»).

Α' 8 Δανθασμένα τοποθετείται στο τέλος της αράδας άνω κάτω στιγμή (:), σύμβολο που ο συγγραφέας χρησιμοποιεί για το συλλαβισμό των λέξεων.

Α' 9, 10 ελ(λ)ηνικά: Έννοεί τη γλώσσα των εγγραμμάτων, των λογίων που ήταν η γλώσσα του ανώτερου κλήρου. Γι' αυτό τον διαβεβαιώνει ότι εάν μάθει τα ελληνικά μπορεί να γίνει και δεσπότης (Α' 12, 13).

Α' 11 Η έλλειψη ελληνικών σχολείων³² επί ενετοκρατίας αλλά και στα πρώτα χρόνια της αγγλοκρατίας στην Κεφαλονιά και η παρεπόμενη απουσία συστηματικής ελληνικής εκπαίδευσης είχε καλλιεργήσει στους απλούς ανθρώπους την άποψη ότι τα ελληνικά είναι τα πλέον δύσκολα γράμματα.

Α' 15 μισεύσω: Βλ. επίσης «Ερωτόκριτος» 1605, «Ζήνων» Β' 152, Γ' 222, Ε' 148, «Χρονικό του Μορέως» 322, «Διγενής Ακρίτας» 2419 και 2489, «Η τραγέδια του αγίου Δημητρίου» Διλ. 159, «Χάσσης» Δ' 139, «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Δ' 208, Ε' 163, «Ιφιγένεια» Προλ. 198, Β' 507 και «Κλαθμός Πελοποννήσου» Γ' 571.

Β' 3 Το όνομα του φίλου τού Απόστολου Μαζαράκη δεν μνημονεύεται ως αυτονόητο για τη μικρή κοινωνία του Ληξουρίου της εποχής εκείνης, όχι όμως για τους σημερινούς αναγνώστες του έργου. Γι' αυτό και παραμένει άγνωστο.

Β' 10 Το Πατριαρχείο³³ ως πνευματικός ηγετικός φορέας του υπόδουλου ελληνικού στοιχείου, συνεχίζει και μετά τη σύσταση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους να θεωρείται το κέντρο της ελληνικής εκπαίδευσης, ιδιαίτερα για τον κλήρο λόγω της λειτουργίας της Πατριαρχικής Ακαδημίας.³⁴

31. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ 12, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1975, σελ. 34-36.

32. ΔΕΜΠΙΟΝΟΣ Α. Δ., *Η παιδεία στην Κεφαλονιά τα χρόνια της αγγλοκρατίας*, Πarnaσσός, τόμ. 24, αρ. 2, Απρ. - Ιουν. 1982, σελ. 246-295. Βλ. επίσης ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ιστορία της Κεφαλονιάς*, τόμ. Β', 1797-1940, εκδ. Κέφαλος, Αθήνα 1988, σελ. 107-109.

33. ΚΑΡΑΒΟΚΥΡΟΣ Μ., *Του Οικουμενικού Πατριαρχείου τα δίκαια και προνόμια*, Κ/πόλη 1913.

34. ΓΕΔΩΝ Μ., *Χρονικά της Πατριαρχικής Ακαδημίας: 1454-1830*, Κ/πόλις 1883. Βλ. επίσης ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ, *Η Πατριαρχική Μεγάλη του Γένους Σχολή*, Αθήνα 1965.

B' 12, 14 αγκαλιά: Βλ. επίσης «Ηρώδης ή Η σφαγή των νηπίων» (Α' 61, 97), «Χάσης» (B' 219), «Ιφιγένεια» του Κατσαΐτη και «Κωμωδία των ψευτο-γιατρών» Πρ. 48.

B' 14 οπού: Χρήση του μορίου σε θέση αναφορικής αντωνυμίας (αντί «η οποία»).

B' 22 Η σκηνική οδηγία μένει *μόνος* αναφέρεται στον πατέρα Μαζαράκη. Έχει τοποθετηθεί εσφαλμένα στην παράδα 22 αντί της 23, όπου αρχίζει να ομιλεί ο πατέρας. Μοιάζει σαν να έχει γραφτεί εκ των υστέρων από το συγγραφέα, που φαίνεται ότι αντιλήφθηκε την παράλειψή του, αλλά δεν υπήρχε χώρος στο κείμενο για να την σημειώσει.

B' 25 οπού: Χρήση του μορίου σε θέση αιτιολογικού συνδέσμου (αντί «γιατί»).

B' 26 οπού: Χρήση του μορίου σε θέση χρονικού συνδέσμου (αντί «όταν»).

B' 32 θέλημα: Βλ. επίσης «Ερωτόκριτος» και «Χάσης» B' 32, Γ' 286.

B' 33 οπού: Χρήση του μορίου σε θέση αναφορικής αντωνυμίας (αντί «την οποίαν»).

B' 34 Υπονοείται το ρήμα «φοβάμαι» που έχει παραλειφθεί (σχήμα έλλειψης) από το οποίο εξαρτώνται οι δύο δευτερεύουσες ενδοιαστικές προτάσεις «μιν» (μην) και «μιν» (μην).» (B' 34, 35).

B' 34, 36 αδδέλας: Βλ. επίσης «Κλαθμός Πελοποννήσου» B' 879.

B' 35 η αυταίς μορόηδες: Αντί «η μορόηδες αυταίς».

B' 40 οπού: Σε θέση αιτιολογικού συνδέσμου (αντί «διότι»).

B' 40-41 διά ταις αδδέλες όπου εγώ δεν το εθυμόμουν: Αντί «όπου εγώ δεν τις εθυμόμουν» (σχήμα σύμφυρσης).

B' 41 οπού: Σε θέση αναφορικής αντωνυμίας (αντί «τις οποίες»).

B' 44 οπού: Σε θέση αιτιολογικού συνδέσμου (αντί «διότι»).

B' 47 χαζιριτίται (χαζιριτείται): Εξελληνισμένη τούρκικη λέξη (hazir) με κατάληξη τρίτου ενικού προσώπου μέσης φωνής.

B' 51 Πρόταση πολύγλωσσου συνδυασμού (ιταλική + ελληνική + τουρκική).

B' 52 Σχήμα πρόληψης αντί «εσυμφώνησα να του δόσι εις την μπόλην πενήντα γρώσια».

B' 53 οπού: Σε θέση ειδικού συνδέσμου (αντί «ότι»).

B' 55 βάρκα: Στοιχείο υποβοηθητικό για τη χρονολόγηση του κειμένου (βλ. Χρονολόγηση του χειρογράφου).

B' 55 ακαρτερεί Βλ. επίσης «Ιφιγένεια» του Κατσαΐτη Α' 213, B' 523, Γ' 632, Δ' 477 και «Εθνικός Ύμνος» Διον. Σολωμού. *Ακαρτερεί κι ακαρτερεί φιλελεύθερη λαλιά*

B' 55 οπού: Σε θέση τοπικού επιρρήματος (αντί «όπου»).

B' 56 *διά να εμβαρκαριστή:* Καθαρεύων τύπος του ρήματος «μπαρκαρόμαι»:

επιβιβάζομαι σε πλοίο. Η παθητική φωνή του ρήματος απαιτεί ως υποκείμενο τον Απόστολη και όχι τη θάρκα, όπως εμφανίζεται στο κείμενο (σχήμα πρόληψης).

Β' 61 *ος* **καθώς** (ως *καθώς*): Σχήμα ταυτολογίας.

Β' 61 *καθώς*: Έχει αποδοθεί με *ω*, πιθανώς όμως να είχε γραφτεί και με *ο*, καθώς στο σημείο αυτό έχει πέσει περισσότερο μελάνι από την πένα του συγγραφέα.

Β' 63 *οπού*: Σε θέση τοπικού επιρρήματος (αντί «όπου»).

Β' 63-64 Πλήρης η σύγχυση του Απόστολου Μαζαράκη. Δεν γνωρίζει ότι τα λειτουργικά βιβλία της Ορθόδοξου Εκκλησίας είναι γραμμένα στην ελληνική γλώσσα και ότι ο ίδιος διαβάζοντάς τα, διαβάζει ελληνικά.

Β' 65 *και* **εγώ**: Εδώ το «*και*» πρέπει να έχει έννοια επιδοτική (= ακόμα και *εγώ*, και μάλιστα *εγώ*), αποκαλύπτοντας την οίηση του «αστοιχείωτου» Μαζαράκη για το επίπεδο των γνώσεών του.

Β' 68 *καταπολά*: Βλ. επίσης «Ιφιγένεια» του Κατσαΐτη Β' 908.

Γ' 1, 2 *οπού*: Σε θέση αναφορικής αντωνυμίας (αντί «τα οποία»).

Γ' 3 (*και passim*) *ελινικά*: Βλ. επίσης Γ. Σούτσος. *Ο Αλεξανδροδόδας ο ασυκείδητος*. Αθήνα: Κέδρος, 1995 Πρ. Α' Σκηνή Γ' (σ. 39).

Γ' 6 Ο *καπετάνιος* αγνοεί την καταγωγή της λέξης «ξάρτια» που είναι ελληνική, δικαιολογούμενος ότι είναι ναυτικός όρος, οι περισσότεροι από τους οποίους είχαν ιταλική προέλευση.

Γ' 7-8 Ορθά εδώ ο Μαζαράκης επιμένει ότι είναι ελληνική λέξη, και αφήνει να νοηθεί ότι γνωρίζει πολύ καλά την ιταλική γλώσσα.

Γ' 10 *οπού*: Σε θέση αναφορικής αντωνυμίας (αντί «τους οποίους»).

Γ' 13 *ευτίνι*: Παραφθορά του «*αυτείνου*» ή «*αυτήνου*». Βλ. επίσης «Ιφιγένεια» Β' 259, Δ' 348, 517, 537 και «Θυέστης» Α' 267.

Γ' 13 *οπού*: Σε θέση αναφορικής αντωνυμίας (αντί «οι οποίοι»).

Γ' 16 *ετούτους* **σε λέγω**: Δανθασμένη σύνταξη του «*λέγω*» με δύο αιτιατικές, αντί αιτιατικής και γενικής.

Γ' 18 *μα το νε*: Έκφραση ισχυρής διαβεβαίωσης: πράγματι, αληθώς.

Γ' 23 *έτζι*: Βλ. επίσης «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Α' 41.

Γ' 25 *κάτικος* **όμος**: Στο πρωτότυπο κείμενο οι λέξεις αυτές έχουν διαγραφεί. Στη μεταγραφή διατηρούνται, γιατί το απαιτεί το νόημα της πρότασης.

Γ' 25 *Αδελινάτα*: Άλλη ονομασία της κωμόπολης Δηλινάτα ή Δειλινάτα όπως μνημονεύεται σε παλαιότερη ιστορική και γεωγραφική βιβλιογραφία. Σήμερα απαντάται ως «Διλινάτα».

Γ' 25 *Κεφαλάτα* (*τα*): Συνοικία του Ληξουρίου,³⁵ απέναντι από το Βόρτο, όπου είχε εγκατασταθεί η οικογένεια Μαζαράκη.

35. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΑΤΟΣ ΜΠΑΜΠΗΣ, *Ληξουριώτικα: Άνθρωποι, τύποι, στιγμές στους δύο τελευταίους αιώνες*, τόμ. Α', εκδ. Κορυδαλλός, 1978, σελ. 89.

Γ' 26 από κάτι Γουρουνοχώρι: Λανθασμένη χρήση αόριστης αντωνυμίας σε θέση επιθέτου (αντί «από κάποιο γουρουνοχώρι»).

Γ' 34 οπού: Σε θέση αναφορικής αντωνυμίας (αντί «τα οποία»).

Γ' 37 τούντο: Αντί «τούτον» (αναγραμματισμός).

Γ' 42 οπού: Σε θέση αναφορικής αντωνυμίας (αντί «την οποίαν»).

Γ' 46 οπού: Σε θέση αναφορικής αντωνυμίας (αντί «το οποίον»).

Γ' 52 ιδού η πόλης όπου φένεται: Σχήμα πρόληψης (αντί «ιδού όπου η πόλης φένεται»).

Γ' 52 οπού: Σε θέση ειδικού συνδέσμου (αντί «ότι»).

Γ' 53 εδώθε μέσα: Αντί «μέσα εδώ». Λανθασμένη χρήση του επιρρήματος «εδώθε» αντί του «εδώ». Βλ. επίσης «Ζήνων» προλ. 166, Ε' 300.

Γ' 55, 56 σόσομαι, ήμεθα σοσμένη: Βλ. επίσης «Ερωτόκριτος» 710, «Ζήνων», «Ερωφίλη», «Ιφιγένεια» Β' 509, «Κλαθμός Πελοποννήσου» Α' 285 και «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Β' 281, Γ' 7'.

Γ' 62 εδήξω: Λανθασμένη χρονική αύξηση ρήματος σε υποτακτική.

Δ' 4 ιδού νάτος: Ταυτολογία, με χρήση ενός τύπου της καθαρεύουσας και ενός της δημοτικής. Κλασική φόρμουλα αναγγελίας εισόδου νέου προσώπου στη σκηνή που χρησιμοποιείται συμβατικά στο Κρητικό και Επτανησιακό θέατρο³⁶.

Δ' 24 πολά: πολύ. Βλ. επίσης «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Α' 17, 148, Δ' 168, Ε' 80 και «Ιντερμέδιο της κυρά Λιάς» 137.

Δ' 30 ογλήγορα: Βλ. επίσης «Ζήνων» προλ. 67, Α' 17, Β' 258, Γ' 221, Ε' 173, «Ιφιγένεια» Γ' 398 και «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Β' 43, Δ' 243, Ε' 171.

Δ' 36 τάβλα: Βλ. επίσης «Ερωτόκριτος»

Δ' 37 οπού: Σε θέση χρονικού συνδέσμου (αντί «αφότου»).

Δ' 47 οπού: Σε θέση αναφορικής αντωνυμίας (αντί «τα οποία»).

Δ' 52 Σχήμα σύμφυσης. Ανάμειξη δύο συντάξεων: «Τα έμαθα», «Μου τα έμαθε ο καπετάνιος».

Δ' 61 οπού: Σε θέση χρονικού συνδέσμου (αντί «όταν»).

Δ' 62 πολλούς παράδες θα πιάσο από σχολεί<ο>: Εδώ ο συγγραφέας έμμεσα κατηγορεί τον Άνθιμο Μάζαρακη για φιλοχρηματία και συμφεροντολογισμό, αποδίδοντάς του την πρόθεση να εμπορευτεί τη γνώση που απέκτησε για ίδιον όφελος, εκμεταλλευόμενος τους συμπολίτες του.

36. ΠΟΥΧΝΙΕΡ Β., Έξοδοι και είσοδοι στο Κρητικό και Επτανησιακό θέατρο: Η εξέλιξη δύο δραματουργικών συμβάσεων, στον τόμο: *Μελετήματα θεάτρου: Το Κρητικό θέατρο*, Αθήνα 1991, σελ. 65-108.

Ε' 16: Έχει παραλειφθεί από το κείμενο η συντομογραφία του σκηνικού προσώπου <απο> για τον Αποστόλη.

Ε' 17 ετούτα: Βλ. επίσης «Ερωτόκριτος» «Ζήνων» προλ. 59 και «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Πρ. 9, 43, 54, 57, Α' 20, 28, 74, 145.

Ε' 17 ξεύρω: Βλ. επίσης «Ζήνων» προλ. 115, Α' 59, Β' 310, Γ' 78 και «Ερωφίλη» Α' 141, 152, Δ' 2, Ε' 589.

Ε' 28 οπού: Σε θέση αναφορικής αντωνυμίας (αντί «την οποία»).

Ε' 29 οπού: Σε θέση αναφορικής αντωνυμίας (αντί «τα οποία»).

Ε' 31 οπού: Σε θέση αναφορικής αντωνυμίας (αντί «με το οποίο»).

Ε' 37 αίνται (αίντε): Προτρεπτικό μόριο από την προστακτική «άγετε».

Ε' 39 σε λέγο: Σύνταξη του «λέγω» με αιτιατική προσωπική αντί γενικής «σου λέγω».

Ε' 45 τον γελάο: Βλ. επίσης «Ερωτόκριτος» και «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Α' 68.

Ε' 47 εντροπή: Βλ. επίσης «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Α' 126, Δ' 172.

Ε' 48 ότι ήξευρη: Στη μεταγραφή μπορεί να αποδοθεί με ειδική πρόταση «ότι ηξεύρει», αλλά εξίσου ορθά και με αναφορική «ό,τι ηξεύρει».

Επίλογος. Το πρώτο δίστιχο έχει γραφτεί σε απόσταση από τους υπόλοιπους στίχους της πρώτης στροφής ως ένα είδος μότο.

Στίχος 1 ύλη: Η λέξη έχει εδώ διπλή έννοια α) γραφική ύλη, β) αντικείμενο σάτιρας.

Στίχος 2 έχεις' αυτήν: Η πρόταση μπορεί να ερμηνευθεί διτώς α) (να) έχεις αυτήν ως προστακτική του ρήματος «έχω», β) «έχες' αυτή» ως αόριστος του ρήματος «χέζω», εκδοχή που επιτρέπει το καυστικό ύφος του στιχουργήματος, αλλά και ενισχύεται από το σύμβολο της αποκοπής που υπάρχει στο κείμενο.

Στίχος 6 γρικήσης: Βλ. επίσης «Ερωτόκριτος» Α' 59, Β' 62, «Ερωφίλη», «Ιφιγένεια» του Κατσαίτη Β', 314, «Κλαυθμός Πελοποννήσου» Πρ. 3 «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Β' 21, 32, 45, 105, 268, 324, Γ' 175, 186-187, 218 και «Ιντερμέδιο της κυρά Λιάς» 296.

Στίχος 7 οπού: Σε θέση αναφορικής αντωνυμίας (αντί «τα οποία»).

Στίχος 14 ημπορώ: Βλ. επίσης «Ζήνων» Δ' 148, «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Α' 205 και «Ιντερμέδιο της κυρά Λιάς» 175, 352.

Στίχος 14 κανένα (στίχο): Αντί «κάποιου», καθ' έλξης προς τη λέξη «στίχοι» (Α' 15), για να επιτευχθεί η ομοιοκαταληξία με τον προηγούμενο στίχο «μένα» (Α' 13).

Στίχος 17 κι αν ην στεριμένη: Έχει αποδοθεί ως εάν υπήρχε απόστροφος στο «ην'» δηλ. το φαινόμενο της αποκοπής («κι αν εν' στεριμένοι»).

Στίχος 18 καν: τουλάχιστον

Στίχος 20 οπού να θε πήεις φαρμάκι: Συντακτικός σολοικισμός αντί «όπου θε να πής φαρμάκι».

Στίχος 21 σούλθε: Αφαίρεση αντί «σού'λθε». Από το κείμενο λείπει η απόστροφος.

Στίχος 26 (μ)πάρμπα: Βλ. επίσης «Ερωτόκριτος» 4, «Ηρώδης ή Η σφαγή των νηπιών» Γ' 292, Ε' 513 και «Χάσης» Γ' 115.

Στίχος 27: Η πρώτη λέξη του στίχου παραμένει αδιευκρίνιστη. Πιθανώς να πρόκειται για το ομοιωματικό μόριο «ως».

Στίχος 30 αποθένη (αποθαίνει): Βλ. επίσης «Ερωτόκριτος», «Ζήνων» Α' 320, Γ' 171, Δ' 114, «Ερωφίλη», Α' 104, Β' 13, Γ' 278, Ε' 133, «Ιφιγένεια» Β' 13 και «Θυέστης» Προλ. 108.

Στίχος 32 οπού: Σε θέση τοπικού επιρρήματος (αντί «όπου»).

Στίχος 34 «σπανιγήρη να μαθίζη»: Αποδίδεται «εις πανηγύρι να καθίζη» θεωρώντας ότι ο συγγραφέας γράφει κατά λάθος «μ» αντί για «κ». Η φωνητική λέξη «σπανιγήρη» προήλθε από συνένωση των λέξεων «σε» (εις) + «πανηγύρι».

Στίχοι 35-36: Μάλλον εννοεί: «Ευθύς δεξιά (χείρα) κυττάζει κι αυτήν άμείσως την αρπάζει» (για να χαιρετήσει).

Στίχος 47 κράζει: Βλ. επίσης «Ζήνων» Ε' 75 και «Ερωφίλη» Β' 104, 209, Γ' 318, Δ' 22 και Ε' 22.

Στίχος 48 αλλ' ομπρός και άλλα οπίσω: Βλ. επίσης κι ομπρός τα ξένα αυτός βαστά κι οπίσω τα δικά του. «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Δ' 47.

Στίχος 48 ομπρός: Βλ. επίσης «Ερωτόκριτος», «Ερωφίλη», «Ζήνων» και «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Α' 47, Β' 133, Γ' 133, Δ' 138.

Στίχος 52 οπού: Σε θέση αναφορικής αντωνυμίας (αντί «το οποίον»).

Στίχος 52 αχινιάς: Αντί «αχινιός».

Στίχος 55 τα χείλη του μαυρίζει: Αντί «μαυρίζουν» (κατά την αττική σύνταξη «τα παιδιά παίζει»), εδώ για να επιτευχθεί η ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία με το στίχο 56 «και η όψη κιτρινίζει».

Στίχοι 57-60: Σχήμα ομοιοτέλετο.

Στίχος 62 καμαρωμένος: Βλ. επίσης «Ερωτόκριτος» 2, 284.

Στίχος 65 χρεία: Βλ. επίσης «Ερωτόκριτος», «Ερωφίλη», Ε' 48, «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Δ' 198 και «Ιντερμέδιο της κυρά Λιάς» 16.

Στίχος 67 αγροικήση: Βλ. επίσης «Ερωτόκριτος», «Ζήνων», «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Πρ. 12, Β' 199, 267, «Ιντερμέδιο της κυρά Λιάς» 156, «Θυέστης» Β' 275, «Κλαυθμός Πελοποννήσου» Προλ. 38 και «Ιφιγένεια» Α' 99, Β' 291, 365, Δ' 426.

Στίχος 68 εμφιμήσει: Παραφθορά του ευφημώ (= επευφημώ, τιμώ, επαινώ) ή του ευφημίζω (= υμνώ, εξυμνώ, επαινώ, επευφημώ) στην υποτακτική του αορί-

στου. Οπότε στη μεταγραφή μπορεί να αποδοθεί «ευφημίστη», ή «ευφημίση», εκδοχές που στην προκειμένη περίπτωση είναι και οι δύο ερμηνευτικά ορθές.

Στίχος 71 Της Ακαδημίας θρέμ(μ)α: Εννοεί την Ιόνο Ακαδημία στην οποία εφοίτησε ο Απόστολος Μαζαράκης ο μετέπειτα Άνθιμος³⁷.

Στίχος 76 κον με: Σχήμα ταυτολογίας

Στίχος 80 αυτείνα: Βλ. επίσης «Ερωτόκριτος» Β' 177 *είχεν κι αυτείνος γράμματα*, «Ερωφίλη» Β' 137, Γ' 286, Δ' 95, Ε' 243, «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Α' 106, 187, 193, Β' 17, 36, 270, 282, Γ' 5, Δ' 276, Ε' 220, «*Ιντερμέδιο της κυρά Λιας*» 246 και «*Ιφιγένεια*» Δ' 248, Ε' 440.

Στίχος 87 από εδικά του: Από το μυαλό του.

Στίχος 91 τες: Αντί «τους», καθ' έλξη προς τις «λέξεις» (Στίχος 92).

Στίχος 95 τον επιάνουν: Βλ. επίσης «Κωμωδία των ψευτογιατρών».

Στίχος 96 εβάνουν: Βλ. επίσης «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Α' 102, Ε' 56.

Στίχος 95, 96 οκ: απ'. Βλ. επίσης «Ιφιγένεια» Αφ. 126, Πrol. 47, «*Θυέστης*» Πrol. 68, Δ' 167 και «Κωμωδία των ψευτογιατρών».

Στίχοι 95-96: Στη μεταγραφή το ρήμα «επιάνουν» μεταφέρθηκε ολόκληρο στο στίχο 95 και το «εβάνουν» στο στίχο 96 για να επιτευχθεί η ομοιοκαταληξία.

Ζεύς: Η επίκληση αυτή με την οποία αρχίζει το δεύτερο μέρος του στιχουργήματος παραπέμπει στις επικλήσεις του Διός στο Κρητικό Θέατρο. (βλ. «Ερωφίλη» Δ', 253: *Ζεύ κάμε να τσ' αφουκραστεί*, Δ', 657: *Ζεύ, dos χάρη, απόκριση φρόνιμη να του δώσε*³⁸ και «*Φορτουνάτο*» Α' 337-341.³⁹

Στίχος 99 οπού: Ισοδυναμεί με εμπρόσθετο αναφορικό προσδιορισμό της αιτίας αντί «για το οποίο».

Στίχος 100 τιαύτο (τοιαύτο): Γλωσσικός διασμός αντί «τοιούτο».

Στίχος 104 διάφορο: Βλ. επίσης «Ερωτόκριτος», «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Δ' 284 και «*Ιντερμέδιο της κυρά Λιας*» 230.

Στίχος 105 ξετάζης: Βλ. επίσης «Ιφιγένεια» Δ' 131 και «Κωμωδία των ψευτογιατρών» Β' 39.

Στίχος 114 ο εκπαέδηκά σου (ο εκ τα εδικά σου): Συμφυρμός χρήσης δύο προθέσεων: «ο» (αντί του ορθού «οκ») ενός τύπου της δημοτικής και «εκ» ενός της καθαρεύουσας, υπό μορφή σχήματος ταυτολογίας («*από τα δικά σου*»).

37. Βλ. Σ.-Β. Χ., *όπ. παρ.*, σελ. 351-352.

38. ΧΑΣΑΠΗ-ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΕΓΣΕΒΙΑ, *Η αρχαιοελληνική μυθολογία στο νεοελληνικό δράμα*, Διδ. Διατριβή στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα, 1997, σελ. 165-167. Τώρα University Studio Press, τόμ. Α', Θεσσαλονίκη 2002, σελ. 188.

39. *Όπ. παρ.*, σελ. 182.

Στίχος 116 οπού: Αντί «διότι»

Στίχος 118 οπού: Αντί «ο οποίος»

Στίχος 118 ο αμαθής: Το άρθρο επιτείνει την έννοια του επιθέτου «αμαθής» (ο κατ' εξοχήν αμαθής).

Στίχος 119 οπού: Αντί «ο οποίος»

Στίχος 126 Σιναΐτης: Πρόκειται για τον μοναχό Απόστολο που δίδαξε εξέχοντες μελλοντικούς ιεροκήρυκες και δασκάλους.⁴⁰

Στίχος 130 καν: εντελώς, όλως διόλου.

Στίχος 132 μπόλην: Φωνητική γραφή. Εννοεί την Κωνσταντινούπολη.

Στίχοι 138-140: Το χωρίο νοσεί. Από τους στίχους αυτούς δεν είναι δυνατή η εξαγωγή νοήματος. Φαίνεται ότι ο συγγραφέας τους έγραψε πρόχειρα με τη σκέψη να επανέλθει διορθωτικά, ενέργεια την οποία όμως δεν πραγματοποίησε. Έτσι το στιχούργημα έμεινε ημιτελές.

Στίχος 139 ήγουν: Βλ. επίσης «Ηρώδης ή Η σφαγή των νηπίων» Β' 22, 134, 296.

Γλωσσάριο

Για τη σύνταξή του χρησιμοποιήθηκαν τα παρακάτω βοηθήματα:

Ανδριώτης Νικ., *Ετυμολογικό λεξικό της κοινής νεοελληνικής*, 3η έκδ., Θεσσαλονίκη 1988.

Βαγιακάκος Δικ., *Συμβολή εις την μελέτην των ναυτικών, εμπορικών και οικονομικών όρων του ελληνικού χώρου: 16^{ος}-19^{ος} αι.: Γλωσσικόν σχεδιάσμα*, Αθήνα 1990.

Βυζάντιος Σκαρλάτος Δ., *Λεξικόν της καθ' ημάς ελληνικής διαλέκτου* 3η έκδ., Αθήνα 1874.

Γουζέλης Δημ., *Ο Χάσης*, Κριτική έκδοση Ζήσημος Χ. Συνοδινός, εκδ. Ωκεανίδα, 1997.

Δημητράκος Δ. *Μέγα λεξικόν όλης της ελληνικής γλώσσης*, Ελληνική Παιδεία, Αθήνα 1964.

Ηρώδης ή Η σφαγή των νηπίων, Κριτική έκδοση Βάλτερ Πούχγερ, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1998 («Παράβασις» κείμενο 1).

40. ΤΣΙΤΣΕΒΑΝΣ Η., *Κεφαλληνικά σύμμεικτα*, τόμ. Β', όπ. παρ., σελ. 24. Βλ. επίσης ΔΕΜΠΙΟΝΟΣ Α. Δ., Τα πρώτα ιδιωτικά σχολεία, στο *Η πειθαρχική προστασία: Από τους αγώνες του λαού της Κεφαλονιάς*, Δήμος Αργοστολίου, Αργοστόλι 1985, σελ. 20 και ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ Γ., τόμ. Β', όπ. παρ., σελ. 121.

- Ιστορικό Λεξικό της Ακαδημίας Αθηνών*, Αθήναι 1933
- Κατσαϊτής Πέτρος, *Ιφιγένεια [εν Ληξουρίω]*, επιμέλεια Σπύρος Ευαγγελάτος, εκδ. Εστία, Αθήνα 1995 (Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη).
- Κορνάρος Βιτσέντζος, *Ερωτόκριτος*, επιμέλεια Στυλιανός Αλεξίου, 2η εκδ., εκδ. Εστία, Αθήνα 1990 (Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη).
- Κριαράς Εμμ., *Κατσαϊτής: Ιφιγένεια, Θυέστης, Κλαθμός Πελοποννήσου*, Κριτική έκδοση, Athènes: Institut Francais d' Athènes, 1950.
- Κριαράς Εμμ., *Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημόδους γραμματείας: 1100-1669*, Θεσσαλονίκη 1968.
- Μπόγκας Ευάγ., *Τούρκικες λέξεις σε παλιότερα ελληνικά κείμενα*, Αθήνα, 1958.
- Πανταζάτος Διονύσης, *Για να μην σβήσει η παλιά κεφαλονίτικη και θιακιά ντοπιολαλιά*, Αμάρανθος (Εύβοια) 2000.
- Πρωτοπαπά-Μπουμπουλίδου Γλυκερία, *Σαβόγιας Ρούσμελς*, Αθήναι 1971.
- Σεγδίτσας Π., *Οι κοινοί ναυτικοί μας όροι και οι ρωμανικάί γλώσσαι*, Βιβλιοθήκη του Ναυτικού, Αθήνα 1954.
- Σκιαδαρέσης Σπύρος, *Κεφαλονίτικες ιστορίες γραμμένες στο τοπικό γλωσσικό ιδίωμα*, εκδ. Δίφρος, Αθήνα 1989.
- Σταματάκος Ιω., *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα 1952.
- Η τραγέδια του αγίου Δημητρίου*, Κριτική έκδοση Νικ. Παναγιωτάκης, Βάλτερ Πούχνερ, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1999.
- Τσιτσέλης Ηλίας, *Γλωσσάριον Κεφαλληνίας*, Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Ν. Καραβία, Αθήνα 1996.
- Χατζιδάκις Γ. Ν., *Μεσαιωνικά και νέα ελληνικά*, εκδ. Σακελλαρίου, Αθήναι 1905-1907.
- Χορτάτσης Γεώργιος, *Κατζούρμπος: Κωμωδία*, Κριτική έκδοση Λίνος Πολίτης, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, Ηράκλειον Κρήτης 1964 (Κρητικόν Θέατρον 1).

Οι λέξεις έχουν καταχωρηθεί με την ορθογραφημένη μεταγραφή τους και όχι με τη φωνητική μορφή του κειμένου. Για διευκόλυνση των μελετητών παρατίθεται μέσα σε παρένθεση η θέση κάθε λήμματος στο κείμενο της κωμωδίας. (η πράξη και ο αριθμός της αράδας ή ο στίχος του έμμετρου επιλόγου).

- αβδέλλα (η): σχολυήκι που πίνει αίμα και χρησιμοποιόταν στη λαϊκή ιατρική για θεραπευτικές αφαιμάξεις (B' 34, 36, 41-42, 49)
- αγκαλά: μολονότι, αν και (B' 12, 14)
- αγροικιά: ακούω, εννοώ, καταλαβαίνω (Στίχος 67)
- αγριώνω: αγριεύω, κεντρίζω (Στίχος 51)
- Αθληνιάδες (οι): α) κάτοικοι των Δηλινάτων (B' 18), β) -αδες: επτανησιακή, συ-

νήθως κερκυραϊκή, κατάληξη τοπωνυμίων, εδώ του τοπωνυμίου Δηλινάτα ή Δειλινάτα.

Αδηλινάτα (τα): άλλη ονομασία του τοπωνυμίου Δηλινάτα ή Δειλινάτα (Γ' 25)

αίνται: άντε στο καλό (Ε' 37)

αίνται κιαφίρ: αϊ στο καλό άπιστε (Ε' 37)

ακαρτερώ: περιμένω, προσμένω, καρτερώ (Β' 55)

άλαλος: α) αυτός που δεν μπορεί να μιλήσει, β) ηλίθιος, ανόητος

άλαλος τόπος: α) τόπος όπου οι κάτοικοι δεν γνωρίζουν καλά τη γλώσσα για να μπορούν να συνεννοούνται, β) τόπος όπου οι κάτοικοι είναι ηλίθιοι (Γ' 21)

αναγνώστης: κληρικός, βοηθός του ιερέα και του ψάλτη, επιφορτισμένος με την ανάγνωση στην εκκλησία των ιερών γραφών προς κοινή ακρόαση (Σικηνή Α' πρόσωπα).

ανασίνι σικτίρ (τουρκ. anasin): γαμώ τη μάνα σου (Ε' 24)

απογευματίζω: τελειώνω το γεύμα (Δ' 22)

αποθαίνω: πεθαίνω (Στίχος 30)

αυτείνος-η-ο (μεσαιωνικός τύπος) αυτήνος-η-ο (δημ.): αυτός-ή-ό (Στίχος 80)

αφήνω υγειάν: αποχαιρετώ (Β' 3, 6, 7, 32, 59, Δ' 13)

βγάνω: βγάζω, βγαίνω (Στίχος 96)

γελάω: περιγελώ, περιπαίζω (Ε' 45)

γιολντάσης (τουρκ. yoldas): συνταξιδιώτης, σύντροφος, φίλος (Ε' 43)

γνώμη: α) απόφαση, σκοπός (Α' 3) (έχω γνώμη: έχω αποφασίσει να..., έχω σκοπό να ...)

β) σκέψη (Β' 11) (έχω γνώμη: έχω σκεφθεί να...)

γ) άποψη (Δ' 18)

γουρουνοχώρι (χαρακτηρισμός απαξιωτικός και μειωτικός): χωριό όπου οι κάτοικοι ασχολούνται με την εκτροφή γουρουνιών και ως εκ τούτου η γλωσσική τους μόρφωση είναι στοιχειώδης έως ανύπαρκτη (Γ' 26)

γρικώ: άλλη γραφή του γροικώ: ακούω (Στίχος 6)

δεσπότης: αρχιερέας, επίσκοπος (Α' 13)

Δηλινάτα ή Δειλινάτα ή Διλινάτα: κωμόπολη της επαρχίας Κραναίας της Κεφαλονιάς (Στίχος 21)

διάφορο (το): το συμφέρον (Στίχος 104)

εδώθε: εδώ (Γ' 53)

ελληνικά (τα): η ελληνική παιδεία, η ελληνική γλώσσα.

εμδαρκάρω: επιβιβάζω σε πλοίο, αναχωρώ

εμδαρκάρομαι: επιβιβάζομαι, εδώ σε βάρκα (Β' 56, 68-69)

επιποθώ: επιθυμώ σφόδρα (Β' 61)

ευτείνος-η-ο: αντί του αυτείνος : αυτός-ή-ό (Γ' 4, 13)

- ευτού: αντί αυτού: εκεί (Στίχος 122)
- εμφημώ: παραφθορά του ευφημώ: επαινώ, τιμώ, επευφημώ (Στίχος 68)
- ζογάδες: αμμοροΐδες (B' 44)
- ηβαλά: είβαλλάχ (τούρκ.) : δόξα τω Θεώ (E' 43)
- ήγγουν: δηλαδή (Στίχος 139)
- θαλασσινοί (οι): οι ναυτικοί (Γ' 6)
- θεατρίζω: γελοιοποιώ, εκθέτω κάποιον δημόσια, διασύρω (Στίχος 12)
- θέλημα (το): μικρή υπηρεσία, εκτέλεση παραγγελίας (B' 32)
- ιστίον (το): το πανί του καραβιού, το άρμενο (Γ' 48)
- καθίζω (αμτβ.): παρακάθομαι (Στίχος 34)
- καν: τουλάχιστον (Στίχος 18)
- καμιλιά σου: καλιά σου, στο καλό (E' 35)
- καμαρωμένος: αξιαγάπητος, αξιοθαύμαστος (Στίχος 62)
- καπακίζω: συλλαβίζω (Στίχος 120)
- καταπολλά: παραφθορά του καταπολύ (επίρ.) (B' 68, Γ' 50, Γ' 59, Δ' 12)
- κεντρώνω: κεντρίζω, αγκυλώνω (Στίχος 52)
- Κεφαλάτα (τα): συνοικία του Ληξουρίου (Γ' 25)
- κιαφίρ (τουρκ. Kafir): άπιστος (E' 37)
- κοινωνικόν (το): ψαλμός που ψάλλεται στο τέλος της θείας λειτουργίας, όταν οι ιερείς μεταλαμβάνουν τα άχραντα μυστήρια (Στίχοι 46, 64)
- κον (ιταλ. con): με (Στίχος 76)
- κράζω: καλώ (Στίχος 47)
- κρεπάρω (ιταλ.): σκάζω από το κακό μου (Στίχος 2)
- λειτουργικόν (το): βιβλίο που περιέχει τη Θεία Λειτουργία (Στίχος 121)
- μάννα (το): κόμμα, κολλώδες και γλυκό έκκριμα του δένδρου μελία η ευρωπαϊκή, σύμφωνα με κάποια άποψη το μάννα των Εβραίων (Στίχος 16)
- μέλω: φροντίζω, ενδιαφέρομαι (Στίχος 110)
- μηναίο (το): εκκλησιαστικό βιβλίο που περιέχει την ακολουθία όλων των ημερών ενός μήνα (A' 8, Στίχος 44)
- μιαουλίζω (μιαουρίζω): νιαουρίζω, (μετ.) κλαψουρίζω (Στίχος 86)
- μισεύω (λατ. mitto-missum): αποδημώ, ξενιτεύομαι (A' 15, E' 44)
- μόλα (ιταλικό ναυτικό πρόσταγμα molla, προστ. του ρήματος mollare): άφησε (Γ' 39, 40)
- μολάτε (προστακτική πληθυντικού του εξελληνισμένου ρήματος μολάρω)=αφήστε (Γ' 44)
- μόνε: μόνον (Στίχος 107, 109)
- μορροΐδες: αμμοροΐδες, πάθηση του ορθού εντέρου (B' 35)
- μπουρίνα (ιταλικός ναυτικός όρος botina): πλάγιο ιστίο (Γ' 44, 46, Δ' 48, E' 16)

- μικτηρίζω: χλευάζω, περιπαίζω κινώντας περιφρονητικά τα ρουθούνια (Στίχος 54)
- μωραίνω: συμπεριφέρομαι ως ανόητος (Στίχος 29)
- νε αβάρσι (παραφθορά της τουρκικής έκφρασης «νε βαρ σεν»): τι συμβαίνει; πως είσαι; (Δ' 59, Ε' 17)
- νοστιμάδα (η): νοστιμά (Στίχος 15)
- ξάρτι (ξάρτια): ο επίτονος των ορθίων ιστίων, το άρμενο (Γ' 1, 3, Δ' 48, Ε' 16)
- ζετάζω: εξετάζω, ελέγχω, ανακρίνω (Στίχος 105)
- οκ (προθ.): απ', εκ, από (Στίχος 95, 96)
- παρακλητική: λειτουργικό βιβλίο της Ορθόδοξου Ανατολικής Εκκλησίας που περιέχει την υμνολογία όλων των ημερών της εβδομάδας (Β' 62, 66)
- παραξοφάινομαι: παραφθορά του παραξοφάινομαι (Δ' 42)
- πάρμπας (ιταλ. barba): παραφθορά του μπάμπας : θείος από μητέρα ή πατέρα (Στίχος 26)
- παταρήδιζα ή παταρίδιζα (ιταλ. paterazzo): σχοινιά (Ε' 16)
- πο(ν)τεστά (ιταλ. podesta): κυβερνήτης, κυβερνητικός επόπτης ιταλικών κοινοτήτων (Στίχος 28)
- προεστός της εκκλησίας: ο προϊστάμενος της εκκλησίας (Στίχος 27)
- προκομμένος: α) αυτός που επιδεικνύει ικανότητα, επίδοση (Β' 17)
β) γραμματισμένος (Γ' 36, Στίχος 69, 117)
- προτεζιόνα (από την ιταλική λέξη protezion) (η): προετομασία (Β' 50)
- ρίξε με στο πέλαο να πλέω σαν τσεκούρι (σκωπτικά): ρίξε με στο πέλαγο να βουλιάζω (Ε' 19, 20)
- σεντούκι: κασέλα, μπαούλο (Β' 62, 66)
- σημειωτήρι: σημειωματάριο (Δ' 21, 56, Ε' 18, 23)
- σικτίρ (τουρκική βρισιά): άντε πηδήξου (Ε' 24)
- σώνω (αμτβ.): φθάνω (Γ' 55)
- σωσμένοι: έχουμε φθάσει (Γ' 56)
- τάβλα (ιταλ. tavola): τραπέζι φαγητού (Δ' 36)
- τετραδάγγελο (το): στη δημοτική το τετραευαγγέλιον: βιβλίο που περιλαμβάνει συνεχόμενα τα τέσσερα ευαγγέλια. (Ε' 33)
- τζουλώνω (τσουλώνω): τετώνω (Στίχος 59)
- τίρα (δημ.): ναυτικό κέλευσμα με το οποίο δίνεται διαταγή για μεταβολή του πετάσματος. (Γ' 39, 40, 46, 48, 49, Ε' 16-17) (βλ. επίσης μόλα)
- τραγανίζω: τρίζω (Στίχος 40)
- τρέτα: παραφθορά του ντρέτ(τ)α: ίσια. Ντρέττος (ιταλ. dretto): ίσιος, ευθύς (Γ' 54)
- τριαδικά τροπάρια: τροπάρια που υμνούν την Αγία Τριάδα (Στίχος 45)

τριώδιον (το): εκκλησιαστικό λειτουργικό βιβλίο που περιέχει τις ακολουθίες των εορτών από την Κυριακή του Τελώνου και Φαρισαίου μέχρι και το Μεγάλο Σάββατο (Β' 66-67)

ύλη: χαρτί (Στίχος 1)

φαίνομαι: νομίζω (στίχος 133)

χαζίρι (τουρκ. hazir): έτομος (Δ' 27, 28)

χαζίρικος: έτομος, ετομασμένος (Β' 50)

χαζιριτείται: ετομάζεται (Β' 47)

χερουβικό (το): εκκλησιαστικός ύμνος που ψάλλεται κατά τη θεία λειτουργία την ώρα που ο ιερέας ετομάζεται για τη μεγάλη είσοδο. (Στίχος 63)

χρεία (η): ανάγκη (Στίχος 65, 79)

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ

